

O'zbekiston adabiyoti va san'ati

ЎЗБЕКИСТОН АДАБИЁТИ ВА САНЪАТИ

Haftalik gazeta 1956-yil 4-yanvardan chiqa boshlagan

www.uzas.uz

2023-yil 24-noyabr №46 (4757)

Сирожиддин САЙИД,
Ўзбекистон халқ шоири

Мамлакат раҳнамоси катта анжуманлардан бирида замонамиз ёшлари — азиз ўғил-қизларимизга мурожаат этаркан, академик шоиримиз Гафур Ғуломнинг ота-ини сатрлари тимсолида шундай мурожаат қилган эди:

Сиз ахир осмонни олмоқ бўлсангиз,
Не учун елкамни тугтиб бермайин?

Давлат минбаридан янраган икки сатр шеърнинг таъсир кучи ва тарбиявий қамрови, шак-шубҳасиз, беқиёс бўлди. Иқтибос асосида “академик шоиримиз” иборасига алоҳида ургув бераркан, Президентимиз, авваламбор, ўзбек адабиётига, устоз адибларимиз номи ва ижоди олдиди ўзининг юксак ҳурмат ва эҳтиромини билдирган эди. Иккинчи томондан, китоб ва китобхонлиқни олий мақомда тарғиб қилиш, Учинчи уйғониш даври ва келажак бунёдкори бўлмиш ёш авлоднинг тўқис билим олиши ва камолга етиши учун барча шарт-шароит ва имкониятларни яратмишга тайёр эканини, ортга бошқа йўл йўқлигини билдируви дил баёноти, ишонч ва эътироф изҳори эди.

Биз янги Ўзбекистонимизнинг янги тонг-отар даврини, шиддатли уйғониш паллаларини бошдан кечирмоқдамиз. Мудроқ туйғулар, ялқовлик билан лоқайдлик бу даврга мутлақо ёт, олиб борилаётган очик-ойдин сиёсат, жаҳон саҳнида, манаман деган дунё давлатлари билан баб-баравар бўйлашиб, улар иштироки ва ҳамкорлигида кечаётган жўшқин ижтимоий-сиёсий ҳаёт она Ватанимизнинг янги тонготарлари ғоят файзли ва баракали бўлишидан мужда бераётир.

Ёшлик — ўз номи билан ёшлик, йигитлик — ўз азму шижоати билан йигитлик. Лекин устоз айтганидай, ёшлик экан деб бир умр лаллайиб, лайлак ҳайдаб ўтиб кетавериш ҳам мумкин. Шунинг учун ҳам тинимсиз билим, таълим дейилаётгани бежиз эмас. Зеро, асовдарё умрнинг жиловини тўғри ўзганга солиш учун ҳам айнан билим ва юксак иқтидор керак бўлади. Ҳазрат бобомиз ҳам айтиб кетганлар-ку: “Йигитликда йиг илмнинг маҳзани, Қарилиғ чоғида харж қилгил уни”.

Модомики, гап “тонг билан шом”, “тун била тонг”, “тонг” ва “тонготарлар” хусусида кетар экан, барча шоирларимиз ижодида ушбу мавзунинг кенг рамзий қўлам ва қамров қасб этганини, бу ибораларга салмоқли тимсолий маънолар юкланганининг гувоҳи бўламиз. Мавзуни XX аср ўзбек адабиётининг йирик ва забардаст намоёниси, донишманд шоиримиз Гафур Ғулом ижодидан олинган тамсилларга қўчиришдан олдин мумтоз адабиётимиз, аниқроғи, Алишер Навоий бобомизнинг асарларига мурожаат қиладиган бўлсак, у беназир зотнинг бутун умри, бор ижодиёти тонг билан шом, тун билан кун, кеча ва кундузларнинг изтироб ва соғинчлари, ранж билан захматларидан иборат эканини кўрамиз. Шу боис, машҳур ғазалида келтирилган “Кўзларимга кеча тонг отгунча уйқу келмади” сатридаги “кеча” сўзи “бир умр” деган янглиғ таассурот қолдиради.

Дарҳақиқат, Навоий ҳазратлари яна бир ғазалида мавзуни чуқур олиб, аёвсиз ва бешафқат мисраларни битати:

G'afur G'ulom tavalludinibg 120 yilligi АКАДЕМИК ШОИРНИНГ тун билан тонги

Тунга етмас кунни ўтқардим
ўлиб хижрониди,
Кунга етгайманму, вах,
бу субҳи йўқ шомим била.

Нима дейсиз, нима дея оласиз? Ҳеч нараса дея олмайсиз, “тунга етмас кун” қарши-сида, “субҳи йўқ шом” олдида зору нота-вон қолаверасиз.

Саъдий Шерозий “Насихатнома”сида шундай сатр бор: “Аз субҳ хамиша жониби шом равем” (“Биз хамиша тонгдан шом томонга қараб борамиз”). Бир пайтлар устоз Эркин Воҳидовдан “Тафаккур”

журнали учун мўлжалланган суҳбатимизни шу сатр билан бошласак, қандай?” деб сўраганимизда, устоз лутф қилиб, “Келинг, шом ҳақида гаплашмай кўя қолайлик, тонг ҳақида суҳбатлашганимиз дуруст”, дея гурунгни ёруғликка қараб бурган эди.

Устоз Гафур Ғулом шеърларида алоҳида меҳр билан тилга олиниб, энг кўп учрайдиган бир жуфт сўз борки, бу “тонг” ва тонг-тар”дир. “Сен етим эмассан”даги “Тонг яқин, тонг яқин, оппоқ тонг яқин” сатрларидан бошлаб, то умрининг серзилзила поёнигача — гарчанд ўз замонасидан кўп меҳру мурув-ватларга сазовор бўлган эса-да, дардчил ва беҳаловат шоир умрининг тийра шомига қадар қандайдир бошқа бир тонгдан умидвордай, бошқа бир тонг, қанақадир ўзга бир тонг-отарга илҳак ва мунтазир ўтгандай.

“Қизил Ўзбекистон” газетасининг 1948 йил 15 май сониди чоп этилган Навоий бобомизга бағишланган “Алишер” манзума-сида ўқиймиз:

Дурахшон юлдузлар сари ўқирган,
Бўйнида занжиру қалби озод шер.
Инсоний муҳаббат меҳри-ла вафо,
Эрку бахт тимсоли улуг Алишер.

Ҳирот тонготарин тасаввур қилиб,
Йигитлик умрининг қамолини кўрдим:
Қариган чоғларинг қаро шомиди
Хуросон ўлкасин заволин кўрдим.

She'riy lahza

Хусниддин ШАРИПОВ,
Ўзбекистон халқ шоири

ДАҲОЛАР КЕЛГАЙ

Ҳаёт ишки ёнар жонимда,
Босиб ҳоврим, саболар келгай.
Умр мағзин чақар онимда
Улуғлардан нилолар келгай:
“Иймонингни авайлаб, Инсон,
Этар бўлсанг муҳаббат эҳсон,
Насибангдир ҳалол, тотли нон
Ва ҳақкингга дуолар келгай!”

Бу сўз олтин баробар, дўстлар,
Кўнгил қушдай ҳаволар, дўстлар,
Алам-дардим даволар дўстлар,
Ниғохимга зиёлар келгай.
Шукрларким, баланддир бошим,
Олисан ҳам ярақлар тожим,
Бутун олам бўлиб қардошим,
Қаторимга даҳолар келгай.

Кулаб тоғлар, ғанимлар ғойиб,
Бу йўлдан ҳам ўтармиз ғойиб,
Агар юрсанг ҳаётдан нолиб,
Самоватдан садолар келгай:
“Иймонингни авайлаб, Инсон,
Этар бўлсанг муҳаббат эҳсон,
Насибангдир ҳалол, тотли нон
Ва ҳақкингга дуолар келгай!”

Ma'rifat

Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг давлат раҳбари сифатидаги серқирра фаолиятида ҳаммиша таълим-тарбияга эътибор етакчи ўринни эгаллаб келади. Бу бежиз эмас. “Биз устозни отадай улуғ деб билган, доимо ардоқлаган маърифат-парвар халқнинг вакилларимиз, — дейди давлатимиз раҳбари. — Мен ҳам ўқитувчи, муаллим деганда ўзим учун энг азиз ва ҳурматли бўлган, зиёли ва замонавий, самимий ва меҳрибон инсонларни тасаввур қиламан. Чунки ҳаммамизга ҳам шу муаллим сабоқ ва таълим бериб, меҳрибон ота-оналаримиз қаторида тарбиялаган. Бугунги кунда Ўзбекистоннинг янги тараққиёт даври пойдеворини яратялмиз. Бунда бизнинг энг яқин кўмакчиларимиз устоз ва мураббийлар, илмий ва ижодкор зиёлилардир”.

ТАЪЛИМ ТАРАҚҚИЁТДА АКС ЭТАДИ

Ҳақиқатан ҳам, бу гаплар тасдиғини ҳаётда, Тошкент шаҳар Мактаб-гача ва мактаб таълими бошқармаси мисолида ҳам яққол кўриш мумкин. Бошқарма тасаруфиди бугунги кунда 473 та таълим муассасаси фаолият юритаётган бўлса, шундан 323 таси умумий ўрта таълим, 17 таси махсус ёрдамчи, биттадан Президент ва Ижод, 6 таси ихтисослаштирилган, 125 таси нодавлат умумий ўрта таълим мактабларидир. 964 та Мактабгача таълим ташкилотлари эса давлатга, турли вазирлик ва идораларга, Нодавлат мактабгача таълим ташкилотларига, Давлат хусусий шерикчиликка қарашли бўлгани ҳолда, улар орасида 77 таси Оилавий нодавлат Мактабгача таълим ташкилотидир. Кўрининиб турибдики, ота-оналарнинг талабларидан келиб чиқиб, фарзандларини ўзлари танлаган таълим муассасасида ўқитиши учун етарлича шароит яратилган. Таълим тизимида олиб борилаётган кенг қамровли ислохотлар ўз натижаларини бериб, Янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегиясига мос равишда

ривожланмоқда. Бу ўз самараларини бериши шубҳасиз. Таълим муассасаларининг фаолиятини методик қўллаб-қувватлаш ишлари бошқарма томонидан мувофиқлаштириб борилади. Бу мактабларда ўзбек тили билан бир қаторда рус, аралаш (ўзбек-рус-қозок) тилларида ҳам сабоқ бериб борилади. Бу мактабларда таълим олаётган ўқувчилар сони салкам беш юз минг (490 224) нафар ўқувчини ташкил этаётгани сифатли таълим беришини нечоғли масъулиятли эканини аңглатади.

Жорий ўқув йилидан бошлаб барча мактабларда ҳар душанба кунини Давлат мадҳиясини қуйлаш ва Байроқ кўтариш амалиёти жорий этилди. Шунингдек, белгиланган кунлари юқори синф ўқувчилари учун ахборот соатлари ташкил этилиб, уларда ёшларни юртимизда амалга оширилаётган ислохотлар, яратилаётган шароит ва имкониятлар билан таништириб бориш йўлга қўйилди.

Барча мактабларда миллий бурчаклар, ЭКО-худудлар ташкил қилиш ишлари давом этмоқда. Улар орқали ўқувчи-ёшларда ватанпарварлик туйғуларини ривожлантириш, табиатни асраш, атроф-муҳитга нисбатан эҳтиёткорона муносабат, масъулият билан қараш ҳиссини тарбиялаш ишларини амалга ошириш кўзда тутилган.

МИЛЛАТ МАЪРИФАТИ ФИДОЙИСИ

Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмасида Миллий уйғониш ҳаракатининг асосчиларидан бўлган Мунавварқори Абдурашидхонов таваллудининг 145 йиллигига бағишланган адабий-маърифий тадбир бўлиб ўтди.

Тадбирда илм-фан, маданият, жамоат арбоблари, таниқли ижодкорлар, кенг жамоатчилик, адабиётшунослар ва ёшлар иштирок этди. Уюшма фойесиди алломанинг

асарлари ва расмлар кўرғазмаси ташкил қилинди.

Тадбир аввалида Кинематография агентлиги томонидан суратга олинган Мунавварқори Абдурашидхонов ҳақидаги хужжатли фильм намоиш қилинди.

Тадбирда давлатимиз томонидан олиб борилаётган ўзбек адабиёти ривожини йўлидаги чуқур ислохотлар, ёзувчилар, шоирларнинг юбилей саналарини кенг нишонлашга алоҳида эътибор қаратилаётгани айтилди. Бугунги анжуман ҳам ана шундай эзгу амалларнинг намунаси. Ёзувчилар уюшмасида Мунавварқори Абдурашидхоновнинг “Мен сендаман” номли танланган асарлар тўплами қайта нашрдан чиқарилгани таъкидланди.

— Уюшмада илк маротаба Мунавварқори хотирасига бағишланган тадбир ўтказилган. Бунинг ўзи ҳам қатга аҳамиятга эга, — деди

Баҳром Ирзаев. — Аллома бошланғич мактабдан бошлаб, педагогик жараёнини, таълим тизимини яратди. У миллий қаҳрамонимиздир. Ёшларимиз бу каби улугларимизни билишлари шарт.

Ўзбекистонда хизмат кўрсатган Ёшлар мураббийси Баҳодир Каримнинг “Мунавварқори ва “Ёш Туркистон” журнали, Ўзбекистон Миллий университети профессори, тарих фанлари номзоди Сотимбой Холбоевнинг “Мунавварқори

— Ўзбекистон миллий университети асосчиси” ҳамда “Қатагон қурбонлари хотираси” музейи бош илмий ходими Б.Ирзаевнинг “Мунавварқорининг педагогик мероси” номли маърузалари тингланди.

— Мунавварқори ҳаётини, ижодий фаолиятини миллатнинг маърифатига бағишлаган инсон эди, — деди Баҳодир Карим. — У янги мактаблар учун ўз илмини бахш этганди. Тарихимизда мана шундай жадидлар борлигидан фахрланишимиз керак. Унинг ҳар бир асари барча замоналарда ҳам муҳим бўлиб қолаверадир.

Тадбир давомида Ўзбекистон давлат драма театри актёрлари ва Абдулла Қодирий номидаги ижод мактаби ўқувчиларининг бадиий чиқишлари намоиш этилди.

Зулайхо АҲМАДЖОНОВА,
журналист

Xotira kechasi

ЗАБАРДАСТ ИЖОДКОР ЁДИ

Ёзувчилар уюшмасида Ўзбекистон халқ шоири Хусниддин Шарипов таваллудининг 90 йиллигига бағишланган хотира кечаси бўлиб ўтди. Унда ёзувчилар, шоирлар, кенг жамоатчилик вакиллари, ёш ижодкорлар, адибнинг оила аъзолари иштирок этди.

Тадбир аввалида Хусниддин Шарипов ҳақида хужжатли фильм намоиш этилди. Кечада Ўзбекистон халқ ёзувчиси Муҳаммад Али, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган маданият ходими Мухтарама Улугова, профессорлар Адхамбек Алимбеков, Хулқар Ҳамроева, Хайрулла Ҳамидов, шоирлар Дилшод Шамс, Фароғат Худойкулова ва бошқалар адибнинг ҳаёти, ижодий фаолияти ҳақида сўзладилар.

— Хусниддин Шариповнинг илк китоби “Нихол”ни қўлга олганимда ич-ичимдан хурсанд бўлганман, — деди ёзувчи Муҳаммад Али. — У ўша пайтнинг пешқадам шоирларидан, интеллектуал салоҳиятли, илмий инсон эди. Унинг “Қуёшга ошиқман” дostonи жуда машҳур бўлди. Шоир ўзбек адабиётида дostonчиликни ривожлантиришда қатга хисса қўшди.

Тадбирда сўзга чиққанлар Хусниддин Шарипов шеърятининг моҳияти, шоирни шахси, ўз услубига эга забардаст ижодкор эканини таъкидлашди. Шоирнинг чорак аср давомида 17 та шеърый тўплами эълон қилгани, 12 та дoston ва 1 та шеърый роман яратгани айтилди, шеърларидан намуналар ўқилди.

Шоир “Нихол”, “Кўнгил буюргани”, “Қуёшга ошиқман” “Тупроққа қасида”, “Лирика”, “Ҳаяжонли дақиқалар”, “Ох, гўзал”, “Ёр истаб”, “Асирингман” сингари шеърый тўпламлари ҳамда “Дўстим Тожиддин” номли воқеий қисса муаллифи. Унинг пьесалари республикамиздаги мусикали драма театрларида сахналаштирилган.

Tadbir

Ислом Каримов номидаги Тошкент давлат Техника университетидида “Ўзбекистон адабиёти ва санъати” газетаси ижодий жмаоаси билан талаба ёшлар учрашуви бўлиб ўтди.

ТАЪЛИМ ТАРАҚҚИЁТДА АКС ЭТАДИ

Boshlanishi 1- sahifada

Ўқитишда долзарб ва самарали натижаларга эришишни таъминлайдиган янги сифат босқичига кўтариш мақсадида жорий ўқув йилидан бошлаб 131та умумтаълим мактабларида тажриба-синов жараёнлари амалга оширилмоқда. Хусусан, 7 та мактабда Президент таълим муассасаларининг ўқитиш тизими асосида билим бериш йўлга қўйилди. 15 та мактабнинг 10-синф ўқувчилари учун тўрт йўналишда танлов фанлари белгиланиб, ўқувчиларга танланган фанлардан чуқурлаштирилган ҳолда билим берилмоқда. Жорий ўқув йилида математика-физика йўналишида битта, она тили, чет тили йўналишида олтита, кимё-биология ва математика, чет тили йўналишларида тўрттадан, жами 15 та

синфда 500 нафардан зиёд ўқувчига чуқурлаштирилган билим берилмоқда. 12 та мактабда ўқувчиларни иккинчи хорижий тилга ўргатиш ва касбга йўналтириш ишлари амалга оширилмоқда. Шунингдек, иккинчи хорижий тил ва битта касбга ўргатиш бўйича қўшимча 32 та мактаб танлаб олиниб, 2024 йил январь ойидан фаолиятини бошлайди.

Тошкент шаҳар тажрибаси сифатида барча туман мактабгача ва мактаб таълими бўлимларида “Таълим сифатини таҳлил ва ташхис қилиш маркази” ташкил этилиб, ўқитувчиларга методик ёрдам кўрсатиш орқали таълим сифатини ошириш амалиёти йўлга қўйилди.

Мактаб директорлари ва педагогик жамоасининг салоҳиятидан келиб чиқиб ўқувчиларнинг билим ва кўникмаларини баҳолашнинг янги тартиби жорий қилинадиган 87 та мактаб учун Ихтисослаштирилган мактаблар агентлиги билан ҳамкорликда семинарлар ташкил этилди.

Инвестиция ва бошқа дастурлар доирасида мактабларда қурилиш-таъмирлаш ишлари олиб борилиши, қўшимча янги ўқувчи ўринлари яратилиши борасида за-

мон талабидан келиб чиқиб катта ишлар амалга оширилмоқда. “Ташаббусли бюджет” лойиҳаси доирасида мактаблар инфратузилмаси яхшиланиб, мебель ва техник воситалар билан жиҳозланмоқда. Давлат дастурлари билан бир қаторда инвестиция дастури доирасида шарт-шароитларни яхшилаш ишлари изчил олиб борилмоқда.

Турли мавзуларда ташкил этилган анжуманлар, ўқув-амалий семинарлари, семинар тренинглар, устозларнинг миллий форумлари амалий ишларимизга асос бўлмоқда.

Кейинги йилларда болаларга ёшлигидан хорижий тилларни ўргатиш долзарб вазифаларимиздан бирига айланди. Пойтахтимиздаги мавжуд мактабларнинг 322 тасида инглиз тили фани ўқитилмоқда. Шунингдек, 12 та мактабда фран-

учрашувлар, давра суҳбатлари ва семинар-тренинглар ўтказилди. 35 та мактабда ташкил этилган “Инклюзив таълим”га 145 нафар ўқувчи жалб этилди. Шунингдек, 209 та мактаблар қошида логопедия шохобчалари ташкил этилиб, 11022 нафар нутқида нуқсон бўлган бола қамраб олинди. Жорий йилда “Менинг келажакдлаги касбим” мавзусида онлайн видеороликлар танлови ўтказилиши, Тошкент шаҳар воёга етмаганлар билан ишлаш марказида 30 нафар мактаб амалиётчи психологлари томонидан ҳуқуқбузар ва жиноятга мойил ўқувчилар, шунингдек, ногинч, ноқобил оила фарзандлари билан индивидуал суҳбатлар, тренинг машғулотлари олиб борилиши, “Ёшлар ижод саройида” “Таълим ва карьера” халқаро кўргазма ташкил этилиши, унда барча мактаб битирувчиларининг иштироки таъминланиши, турли зўравонликларга учраган ўқувчилар билан коррекцион ишлар ташкил этиш бўйича “Маҳорат дарс”лари амалга оширилиши таълим доирасидаги фаолиятнинг серкирралиги ортиб бораётганини кўрсатади.

Ўқувчилар ўртасида умумтаълим фанлари бўйича Асосий фан олимпиадаларининг туман ва шаҳар босқичлари, голибликни эгаллаганларнинг Республика босқичида иштироки таъминланиши, Тошкент шаҳрида жойлашган давлат ва нодавлат олий таълим муассасалари билан ҳамкорликда ўтказилган фан олимпиадаларига ўн минглаб ўқувчилар иштироки қўтилганидан зиёда натижаларни бермоқда.

Маънавий-маърифий соҳада бошқарма ташаббуси билан “Ўзбекистон адабиёти ва санъати” ҳафталик газета ижодкорлари билан ҳамкорликда “Мактаб – менинг ҳаётим” номли китоб нашрдан чиқарилди. Китобда Тошкент шаҳридаги мактабларда намунали фаолият юритаётган 17 нафар фан ўқитувчиси, уларнинг илгор ташаббуслари ва тажрибалари ҳақида мақола ва очерклар жамланган. Республикамызда ва хорижда таниқли шоир-ёзувчилар иштирокида ёзилган бу мақолаларнинг йил давомида “Ўзбекистон адабиёти ва санъати” газетасида бериб борилиши шаҳримиз мактаблари ўқитувчилари қалбига фахр-ғурур, ифтихор туйғуларини уйғотганига китоб тақдиротлари пайтида гувоҳ бўлдик. Бу жараён жуда хаяжонли эди. Шу сабабли, бундан буён республикамыздаги нуфузли ва суюкли адабий газета билан ҳамкорликни давом эттириш ниятимиз бор. Пойтахтимиздаги барча мактабларга газетанинг етиб бориши борасида ҳам керакли ишлар амалга оширилмоқда. Давлатимиз раҳбари қайд этганидек, “Адабиёт – халқнинг юраги” дир. Бу юракнинг қандай нафас олишини ҳафталик адабий газета орқали ҳис этияпмиз. Қолаверса, га-

зета она тили ва адабиёти, тарих, тарбия сингари қатор фан ўқитувчилари, ижодкор устозлар фаолиятини ҳамда маънавий-маърифий тадбирларимиз самарадорлигини оширишда муҳим аҳамиятга эга бўлмоқда.

Жорий йилда Миллий ва халқаро тан олинган сертификатларга эга бўлган фан ўқитувчиларининг улуши ўн фоизга ошишига эришилди. Ўнлаб ўқитувчилар Президент фармонида кўра, орден ва медаллар билан тақдирланишгани ҳам таълимга эътиборнинг бир намунасидир. “Мард ўғлон”, Зулфия номидаги Давлат муқофотларига сазовор бўлган ўқувчиларимиз билан ҳам фахрланамиз.

Мактабгача таълим ташкилотларига қамраб олинмаган 6 ёшли болаларни мактаб таълимига қамраб олиш мақсадида 72 та ДМТТда мажбурий бепул бир йиллик гуруҳлар ташкил этилиб, унга 1260 нафар бола қамраб олинди. Мазкур бир йиллик гуруҳда болаларга “Илм йўли” вариатив дастури асосида таълим-тарбия жараёнлари амалга ошириб келинмоқда.

Мактабгача таълим ташкилотларида таълим сифатини ошириш, таълим жараёнига инновацион усулларни татбиқ этиш мақсадида Пучон Университети ҳамда Тошкент давлат педагогика университети билан ҳамкорлик шартномалари тузилиб, мактабгача таълим ташкилотларида ташкил этилаётган тадбир ва семинарларга мазкур ўқув юртлари ўқитувчилари тақлиф қилиниб, турли мавзуларда маъруза ва семинар-тренинглар ўтказилиб келинмоқда.

Шаҳар мактабгача таълим тизимида фаолият юртиб келатган ходимлар ва тарбияланувчиларни электрон ҳисобга олиш бўйича nodavlat.bogcha.uz дастури ишга туширилди. Ушбу тизимда тарбияланувчилар электрон ҳисобга олиниб, умумий давоматни назорат қилиш имконини бермоқда.

Малакали раҳбарлар мухитини шакллантириш мақсадида Тошкент шаҳри бўйича энг тажрибали директорлардан иборат “Директорлар кенгаши” ташкил этилади. Мактаб директорлари лавозимга мазкур кенгаш тавсияси билан очик танлов асосида тайинланади. Улар учун “Замонавий раҳбар – давр талаби” мавзусида семинар-тренинг ташкил этилмоқда.

Бир сўз билан айтганда, Тошкент шаҳар Мактабгача ва мактаб таълими бошқармасининг жорий “Инсонга эътибор – сифатли таълим йили”да амалга оширган ишлари келгуси фаолиятига асос бўлиб хизмат қилади. Зеро, таълим тараққиётда акс этади.

Нилуфар ҲУСАНБОЕВА,
Тошкент шаҳар
Мактабгача ва мактаб
таълими бошқармаси
бошлиғи

Тилсиз, забонсиз минглаб, миллионлаб инсонлар бор, дунёда. Сўзларини имошораларда етказиш. Аксарият одам бунини тушунади, англайди. Орамизда шундайлар ҳам борки, сўз таъсир этмайдиган, эшитиб англамайдиган, гапириб амал қилмайдиган ва бу рўйхатни яна давом эттириш мумкин.

Одийгина сўз оҳанги, қалб жангани билан ҳам бир-бирини тушуна олиш мумкинлиги билан эсда қолди – Миср мушоираси!

Дилафрўз ОБЛОҚУЛОВА

ЕТМИШДА ЁШАРГАН ИЖОДКОР

Кейинги пайтларда давлатимиз томонидан ёши улуг шоир ва ёзувчиларга катта эътибор қаратилмоқда. Чинозлик Абдуҷалол Раҳимов ҳам ёши улуг ижодкорлардан. Ёзувчи 1953 йили таваллуд топган. 1980 йили Тошкент давлат университетининг (ҳозирги Ўзбекистон Миллий университети) журналистика факультетига тахсил олган. Ижодкорнинг “Ломакон”, “Мугат фолбин”, “Йўлда кетаётган одам”, “Тоғ гўзали” номли асарлари нашр этилган. “Абу Али ибн Сино” номли трилогияси шу йил ўқувчилар қўлига етиб борди.

Чиноз туманидаги Эшонобод маданият саройида адабнинг 70 йиллик юбилейига бағишланган адабий-бадий кеча бўлиб ўтди. Тадбирда ижодкорнинг “Абу Али ибн Сино” трилогияси тақдироти ҳам ўтказилди.

Ижодкорнинг ёзган асарлари ёшларни ватанпарварлик руҳида тарбиялашда, улар қалбига адабиётга меҳр, иштиёқ уйғотишда катта аҳамиятга эга. Ўзбекистон халқ ёзувчиси, таржимон ва олим Муҳаммад Али, Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси вилоят бўлими раҳбари, Ўзбекистон халқ шоири, сенатор Маҳмуд Тоир ва бошқа ижодкорлар Абдуҷалол Раҳим асарининг ўзига хос жиҳатлари ҳақида гапиришди.

Ўз мухбиримиз

Fikr

КИТОБ ЎҚИЙЛИК

Адабиётшунос олим, Ўзбекистон Қаҳрамони Озод Шарофиддинов оламдаги етти мўъжизага ишора қилиб, китобни саккизинчи мўъжиза, деб атаган эди. Китоблар улуг аждодларимиздан бизга мерос маънавий хазина. Илм инсонга бахт ва саодат келтиради. Ер юзиде инсон пайдо бўлиб қолди борлиқни, табиатни, дунёни ўргана бошлади. Ҳаётини тажриба орттириш ва бу мажбуриятларни авлодларга мерос қолдиришни истади. Натижада дастлаб тошларга, сўнгра ҳайвонларнинг терисига ёзди, кейинчалик дарахт пўстлогидан қозғай тўйлашни ўрганди, унда инсон тафаккурининг маҳсули бўлиб битиклар пайдо бўла бошлади. Бу битиклар авлодан-авлодга мерос бўлиб, ҳар бир кейинги авлод уни ўзининг тажрибалари, нодир фикрлари билан бойитиб борди. Бундай маънавий юксалишга эса, китоб мутолаа қилиш тўғрисида эришилади.

Техника ва технологиялар шиддат билан ривожланаётган, интернет бутун инсоният онгини эгаллаб олган, бир неча дақиқа давомида дунёдаги барча янгиликлар, яхши-ёмон маълумотлар, воқеалардан хабардор бўлиш имкониятига эга

бўлган даврда айрим ёшларимиз бугун бир жойда ўтириб китоб ваққайладиган давр эмас, деб ҳисоблайди. Айнан шу сабабли талаба илм ва фани ҳар томонлама пухта ўрганишдан узоқлашади. Кўп китоб ўқийдиган бола дарсларни яхши ўзлаштиради. Буюк Британияда китоб ўқиш орқали

руҳий касалликларни даволашар экан. Кўплаб хорижий давлатларда одамлар китоб, газета, журналларни ўқиб бўлгач, хиёбон ва бекатлардаги ўриндиқларга қўйиб кетар эканлар. Бошқалар эса, беҳижолат ўқиб бўлиб, яна ўриндиқда қолдириб кетишаркан. Японияда эса ҳар кун ишга дақиқалик вақтини китоб ўқишга ажратишаркан. Бу ҳар бир оила учун қондага айланган. Демак, Япониянинг юксак даражада ривожланиб бориши, барча ишлар таълим асосига қурилгани сабаблидир. Бинобарин, бобомиз Имом Ал Бухорий айтганларидек, “Дунёда илмдан бошқа нажот йўқ ва бўлмағай”.

Бугун мамлакатимизда китоб ва китобхонликка жиддий аҳамият берилётгани бежиз эмас. “Ўқинг ва ўрганинг, жиддий китобларни ҳам ўқинг, қолганини ҳаётнинг ўзи тушунтириб беради”, деган эди Фёдор Достоевский. Зотан, ёшларни миллий қадриятлар, анъана ва урф-одатларимизга ҳурмат руҳида тарбиялашда асосий ургу китоб ва китобхонлик масаласига берилиши бежиз эмас.

Масрура ЗАҲИРОВА,
мехнат фахрийси

Taassurot

МИСР МУШОИРАСИ

Мушоира дунё мамлакатларидан келган шоир-ёзувчиларнинг қандай ва қайси тилда шеър ўқийдиган билан аниқ. Биринчиси, бири эса араб, яна бири бошқа миллат вакили. Навбат ўзбекларга етганида бошловчи аёл томонидан ҳайкирик бўлди.

– Ўз тилингизда айтинг, она тилингизда! Ўзбек тилида! Тил эмас, оҳанг муҳим.

Аммо орамизда бир неча хорижий тилларни билгичлар ҳам йўқ эмас эди. Жуда қизиқ. Сизни оҳанг орқали тушунишса, англашса, қарсак чалишса...

Биласизми, бу гўёки бир гўдакнинг онаси томонидан айтилган аллаларни тушунамаса-да, англамаса-да, диққат билан эшитиши, унинг оғушида мириқиб ором олишига ўхшайди.

Шарқ шеърини қилиш – мушоирада чин маънода юраклар даврага кирди. Кимдир шеър ўқиса, яна кимдир қўшиқ, аллақим ўз юртидан тўлиб-тошиб сўзлаган...

Мўъжаз зални шоир-ёзувчилар, ижодкорларнинг гурунги эгаллаган. Гоҳ Нил қудрати, гоҳида Миср эҳромлари ҳақидаги суҳбатлар қулоққа қалинади.

“Балки шеър ёзиб, ўқимаган ҳам, Ижоднинг лаззатли дарди бегона”лар ҳам бу даврда ҳоким. Шеърлар оҳангида маст бўлиб қолишган бўлса, не ажаб?!

Минбарга чиқар эканман, ҳаёлимни оҳанг ҳақидаги фикрлар яна қўлга олади.

– Тил эмас, оҳанг муҳим!

Авалло, ўз она тилимда, ўзбек тилида юртимни мадҳ этувчи шеър айтдим. Унда Ўзбекистон бор, унда Шарқ гавҳари – қадим ва навқирон Бухоро бор.

– Бу шеърингизни таржима қилганимда, Ўзбекистонда Бухоро деган жой борлигини, унинг таърифини билдим, – дейди уюшма раҳбари Тағрид хоним.

Оҳанг масаласи ўринланганидан сўнг, шеъримни инглиз тилида айтди кетдим. Нима дейганим қалбим ҳис қилиниши мумкин, аммо теран англиянишни хоҳладим.

ЮРАҚДА АРМОН УЛҒАЯР

Юракда армон улғаяр ёшинг улғайган сари,
Улгурмаган амалларинг буй чўзар куйган сари.
Ич-ичингдан келар соғинч, ўртаб исмсиз туйгу,
Ота-онанг хотиридан қарзингни туйган сари.

Онамга талпинаман чорасиз қолган чоғим,
Қумсайман юпатгувчи меҳр тўла кучоғин.
Ҳар иш бошлаган оним, бўларди суянч тоғим –
Отамга талпинаман, отам – пушти паноҳим.

ЭВРИМИШ

Ёш эдим, бебош эдим,
Не хушбахт кунлар эди.
Қошимда отам-онам...

Унда, йил ўн икки ой
Мен учун баҳор эди –
Анбарафшон бу олам.

Ёмғиру дўл шиддати,
Конимда жўшар эди...
Борлигим эди қўклам.

Кун келди отам, онам,
Бир-бир ташлади кетди:
“Худонинг иши, болам...”.

Энди, йил – ўн икки ой
Баҳор-қузга айланди...
Тинмас кўнгилда нолам.

Дийдам сувими, ёмғир,
Ёғар маюс, муттасил...
Ичимга оқар алам.

Мен баҳорни севардим,
Натай куз бўлди ҳамдам.
Кўнди мана, кўнгил ҳам.

ИССИҚ НОН ҲИДИ

ИЗЛАРМАН

Иссиқ нон хидини туйганим чоғим,
Ҳамон тандир томон югурар кўзим,
Онамни соғиниб, меҳрин изларман.

Бахтим балкканида, шод бўлган оним,
Баҳам кўрмоқ бўлиб бахтим-кувончим,
Онамни соғиниб, тафтин изларман.

Ғамга ботиб, хафа бўлганимда ҳам,
Тўкиб солмоқ учун дилимдан дардим,
Онамни соғиниб, кафтин изларман.

Фарзандим онасин излаб қакирса,
Онаси “болам” дея югуриб кирса,
Онамни соғиниб, юзин изларман.

Ўхшатиб гоҳида синглим овозин,
“Она” – дейман, тавоф этганча изин,
Онамни соғиниб, ўзин изларман.

Шодлигу дардимга шеригим ўзи,
Ёдга тушар қадим айтган ҳар сўзи,
Онамни соғиниб, сўзин изларман.

Соғинчу хижрондан озурда жоним,
Таскин беролмағай кўнгилга ҳеч ким.
Онамни соғиниб, изин изларман.

СОҒИНАЧ

Қароғимда аччиқ кўз ёш айланар,
Хижрон тоши тикилгандир бўғзимга.
Қўайим куйишар ҳам бош айланар,
Не замон келолмам ўзим-ўзимга.

Хаёлан бош олиб кетаман, тамом...
Ва етаман ҳолсиз қабринг пойига.
Меҳринг қўмсаб, кучиб тупрокни бир он,
Икки дунё аро кезаман сарсон.

Ногоҳ йиллар ортга югуриб бир дам,
Болалигим қайтар қадам бақадам.
Сўнгра Онажоним бўлар намоён,
Ва тутар илиниб, иссиқ кулча-нон...

Тахайюл қуввати нақадар чексиз,
Хаёл ҳақиқатга тенг эмас, шаксиз.
Дийдор илинжида сарғайиб кўнглим,
Соғиниб, кун санаб ўтмоқда куним...

Онажон, келгандим талпиниб, учиб,
Хайҳотдек ҳовлидан изинг топмадим.
Ва яна турибман қабрингни кучиб,
Тупрокдан на тафтинг, исинг топмадим.

Рухингга топиниб келдим, онажон,
Қайтурман Қайюмга қайта сиғиниб.

Хаёт бу, тақдир бу, билдим, онажон,
Бир умр ўтгумдир сени соғиниб.

Бежиз эмас, кузда барги ҳазоннинг,
Бандидан узилиб тушмоғи ерга.
Хаёт конуни – бу, яъни эҳсоннинг,
Кун келиб қайтмоғи дўниб ажрга.

Умрим кузагида мен ҳам узилгум,
Бандини тарк этган ул япроқ мисол.
Онамнинг пойидан жой олгум ул кун,
Айрилиқ дийдорга айланар алҳол.

ПЎҚИСАМҚ

Набиралар қуршаб олиб ул кун мени,
Сўроқ-саволга қўмдилар чуғурлашиб:
-Бобо, сенинг Отанг қани, Онанг қани?...
Бир зум шошиб, қолдим қалтис холга тушиб.

Қувлик қилай келиб қолди, шу десангиз,
Саволларга савол билан топдим жавоб:
-Қай бирингиз менга Ота ё Онасиз?
Талаш-талаш бўлиб кетдим, ўзим шу тоб.

-Отанг ўзим, дер чўрт кесиб чапанимиз,
-“Ота ўғил” мен-ку ахир, дер бошқаси.
- Бобом, мени “Онам” деган дер эрка қиз,
Унинг гапин рад қилолмас биронтаси.

Бир пас мени тарк этиб сўнгсиз жудолик,
Тўқисга айландим – Ота ҳам Оналик.

Холмўмин ЁДГОРОВ

Дилдора АБДИНАЗАРОВА

БИР ПОМЧИ КЎЗ ЁШИ

ИЗЛАМА

Изламагин, мени қайда деб,
Аламларга отдим ўзимни.
Армонларга, ғамларга тўла
Оламларга сотдим ўзимни.

Хотиралар исканжасидан
Чиккин дея, кутдим ўзимни.
Соғинч мени ейди тинмасдан,
Аждар каби ютдим ўзимни.

Тан олмадинг аҳдларимизни,
Орзулардан ёпдим ўзимни.
Бир мисра шеър, бир томчи кўз ёш
Орасидан топдим ўзимни.

САБР

Қирк жони бор аёл зотининг,
Деб гоҳида мактаб суясиз.
Бир жонига қирк мингта ташвиш,
Занжирларин боғлаб қўясиз.

Дейсиз: “Ўзи учун яшамас”,
Айтинг, унга имкон қаерда!?
Излаб кўринг ўз орзуларин,
Кўмиб қўйган у ё бу ерда.

Ўсма қўяр хушлаб ўз кўнглин,
Униққан чит қўйлагин кийиб.
Хаёл суар, фаранг хонимнинг
Хушбўй атрин сепгиси келиб.

Аёл қадри кўкка тенг бўлган
Китобларни ўкиб йиғлайди.
Дунё ситган бу кенг кўнглига
Факат ўзи, ўзи ситмайди.

Таъна, мазах қиласиз гоҳо,
Ўзи учун гул сотиб олса.
Йиғилган кўз ёшин бермоққа
Булутларнинг ёнига борса.

“Кўш ҳўкизман, жоним қиркта” деб,
Юк ярмини тортиб боради.
Тошган сабрин билдирмай, нонин
Хамирага қўшиб қоради.

Қиркта эмас аёлнинг жони,
Битта жони қиркқа бўлинган.
Бўлиб берган суйганларига,
Биттасини сизга илинган...

Мен ушбу эссени ёзишдан олдин узок
ўйладим. Ўзимча унга шакл топмоқчи бўл-
дим ва уни Дон Кихотга, тўғрироғи, ўт-
мишга мактуб тарзида йўллашга қарор қил-
дим.Шундай қилиб:

Мухтарам ғамгин киёфали рицарь жа-
ноб Дон Кихот! Мен нариги кўчада те-
кинга ёнғок улашяпти деб, болаларни ал-
дай туриб, ўзи ҳам уларга қўшилиб чопиб
кетган Хўжа Насриддин Афанди юртидан
бўламан. Ўзининг ёлғонига ўзи ҳам ишо-
надиган Афанди диёридан сизга меҳрли са-
ломлар йўллайман. Қадим Бухоро шахрида
Хўжа Насриддин хайкали олдида расмга
тушар эканман, унинг баъзи одамлардан
аклироқк эшаги ва сизнинг Росинантингиз
хақида ўйлаб қолдим. Зулм, зўравонлик,
очкўзлик, нотавонлик устидан асрлар оша
кулиб турган Хўжа Насриддин ва Сизнинг
маънавий киёфангизда уйғунликлар кўр-

бирга сўз касалига чалинганларни ҳам про-
филактикадан ўтказиш зарурмикан?! Эҳти-
мол, уларни адабий ўғирлик дардига қарши
эмлаш керакдир... Бунинг учун эса, фран-
цуз шоири айтганидек, аввало, ичимиздаги
ўзимиздан уялиш ҳиссини, ички хаёни тар-
биялаш керак бўлар, эҳтимол.

Шакар ҳам оқ, туз ҳам оқ, дейди ўзбек-
нинг мутафвккир шоири ҳазрат Алишер
Навоий. Ҳарқалай, биз ҳар биримиз тузни
шакардан фарқлайдиган авлодлардан умид
қилиб, қўлимизга қалам ушлаганмиз. Зеро,
асл шеърни плагиатдан, романни графоман
маҳсулотидан фарқлаш учун ҳар бир ижод-
корга учинчи кўз – ички нигоҳ ато этилган.

Жаноб Дон Кихот, мен сизга мактуб
йўллашга ботинолмай анча пайтгача Айо-
ва кўчаларида ўзим билан ўзим гаплашиб
юрдим. Рус ёзувчиси Иван Тургеневнинг
Гамлет билан сизнинг киёфангизга қиёсий

ДОН КИХОТГА МАКТУБ

дим. Шундай қилиб, хаёт баъзи одамлар-
дан кўра, сизнинг Росинантингизу Насрид-
дининг эшагига хайкал ўрнатишни афзал
кўрди.

Сиз яшаган замон чучмал рицарлик ро-
манлари урчиган, Адабиёт ўз киёфасини
дарз кетган кўзгу орқали кузатаётган бир
давр эди. Сиз ҳақингиздаги гўзал асар ана
шу “бижгиган” романларга нукта қўйди.
Бугун эса, Адабиёт дарз кетган эмас, эҳти-
мол чил-чил синган кўзгудан ўз киёфаси-
ни томоша қилмоқда ва намойиш этмоқда.
Таъсир, тақлид, адабий ўғирлик, графоман-
лик – буларни туб илдиз-пилдизи билан
суғуриб ташлаш мумкинми? Биз, Борхес
таъбири билан айтганда, “хамма нарса ёзиб
бўлинди” дейиш мумкин бўлган бир даврда
яшаётган авлодмизми?

Айтинг-чи, жаноб ламанчлик Дон Ки-
хот, илк тақлид, тўғрироғи, таъсир қачон
пайдо бўлган, деб ўйлайсиз? Бу менинг
фикри ожизимча, Одам Атонинг ўгилла-
ри Қобил ва Ҳобил ҳақидаги ривоят билан
боғлиқ бўлса кераг-ов. Бир қарға бошқа
бир қаргани қандай ўлдирганини ва тум-
шуги билан ерни қовлаб уни қай тахлит
қўмганини кузатган Қобил ҳақида ўйлай-
манки, сиз ўқиган китобларда ҳам ёзилган.
Шундан сўнг Қобил ҳам қарғага тақлидан
ғазабга миниб ўз укаси Ҳобилни ўлдира-
ди, дедингиз. Кўряпсизми, инсоният юра-
гидаги ваҳшийлик ҳисларини ёҳуд эзгулик
туйғуларини батамом йўқ қилиб бўлмагани
каби, Адабиёт томирларидан ҳам тақлид ва
таъсир деган тушунчани илдиз-пилдизи би-
лан суғуриб ташлаб бўлармикан?! Чунки
тақлид инсониятнинг яратилиши билан уз-
вий боғлиқдек. Тўғри, таъсирсиз, тақлид-
сиз Адабиёт ривожланмайди. Бироқ адабий
ўғирлик, графоманлик каби иллатлардан
адабиётни тозалаш учун адабиёт билан

ёзган мақоласини ҳамда Владимир Набо-
ковнинг сиз ҳақингиздаги маърузаларини
ўкиб чиқишимга тўғри келди. Набоков-
нинг сизга нисбатан айтган кескин фикр-
ларидан дилим пича ғаш бўлди. Ахир, мен
одоб сақлаш, киши дилига озор етказмас-
лик ҳар нарсадан устун қўйиладиган юртда
тарбия топганман-да. Баъзида одоб сақлаш
ҳақиқатни айтишдан ҳам устун қўйилган
пайтларни кўриб қатта бўлганман.

Сиздаги орзунинг мўлллигини, тасаввур-
нинг кенглигини, тантилик ва чапаниликни
кўриб, баъзан ўзбекка ҳам ўхшатиб юбора-
ман. Бошингизга битта дўппи кўндирилса,
бас. Ўзбек адабиётида яратилган асарлар-
дан ва асар қаҳрамонлардан юқорида тилга
олинган ҳислатларни кидирдим.

XX аср бошларида ўзбек адабиётида Аб-
дулла Қодирий деган ёзувчи ўтган. Унинг
“Ўтган кунлар” номли севги романи тўйи
бўлаётган ҳар бир йигит-қизга никоҳ тўйи
куни совға қилинади. Гап бу роман ҳақида
эмас, адибнинг “Қалвак Махзумнинг хоти-
ра дафтаридан” номли асари ҳақида. Ушбу
асарда ҳам хаёт ва инсон феълидаги га-
дир-будирликлар, сатангликлар устидан ку-
лиш ниҳоятда кучли тасвирланган.

Шунингдек, XX аср ўрталарида яшаб
ижод этган Ғафур Ғуломнинг “Шум бола”
киссасида уйини ташлаб кетган ёш ўзбек
боласининг турли-туман, қайгули, оғрик-
ли воқеалардан ўзининг шумлиги, удабу-
ронлиги билан қутилиб кетган қаҳрамони
саргузаштлари, хаётнинг аччиқ картинаси
кулгили тарзда тасвирга олинган. Бироқ
хали сизнинг рицарлик шухратингиз ҳақи-
даги ушбу гўзал асар бизнинг ўзбек ти-
лига таржима қилинмаган бир пайтда Аб-
дулла Қодирий ёки Ғафур Ғулом бу асар
билан таниш бўлганига шубҳам бор.

Кесатик ва киноянинг ўткирлиги,

Гўзал БЕГИМ

қаҳрамонларининг руҳиятидаги кенг-
лик, тасаввур ранг-баранглиги ХХI асрда
яшаб ижод этаётган Эркин Аъзам, Мурад
Мухаммад Дўст каби ёзувчиларни ва улар-
нинг ақли, бироқ дарвештабиат ва чапа-
ни қаҳрамонларини ҳам эсга солди.

Жаноб Дон Кихот, булар хожам Сер-
вантеснинг Ўзбекистондаги тақлидчилари
экан-да, деб ғазабланманг, тагин. Йўқ, асло
ундай эмас. Мен қаҳрамонлар характери-
нинг очилишидаги уйғунликни, ёзувчила-
римиз ижодидаги батафсиллик, тилнинг
кучини назарда тутдим, холос.

Биз айни пайтда тараққиёт ғала-говур-
ларининг шиддатли даврида нафас олаяп-
миз. Бугун Сизнинг ёки Санчонинг узун-
дан- узок мактубларингиз урфдан қолиб
бўлган. Биз одамлар бир-бирлари билан
интернет ёки мобил алоқалар орқали битта
“ок” ёки “улыбка”лар билан гаплашадиган
бир замонга тушиб қолганмиз. Давр шу қа-
дар шитоб билан одим отяптики, шоирнинг
гулзор ёки бирор водийда қўлига қоғоз-қа-
лам олиб хаёл суриб ўтириши энг гўзал со-
кинликка ўхшаб туюлади.

“Ёмон асарга қарши яхши асар ёзиб ку-
рашмоқ керак”, дерди менинг устозим. Бу
қайсидир жихатдан сизнинг аклсиз доно
яроқбардорингиз Санчо Пансонинг “Эшак
учун эгарни жазоламайдилар” деган мақо-
лига ҳам уйқашдир.

Азизим, Дон Кихот! Мактуб ёзиш баҳона
адабий таъсир, тақлид ҳақида фикрлашга
уриндим. “Денгиз тўлкинлаганда энгил
хас-хашақлар юзага чиқади, дуру гавҳар-
лар барибир денгиз тубида қолади”, дей-
ди шарқ мутафаккири Жалолиддин Румий.
Мен ҳам қалбим мавжлангандаги пўрта-
нанинг митти бир парчасини сиз билан ўр-
тоқлашдим, холос.

Сизга мактуб йўллаётганимни эшитгач,
неча юзлаб ўзбек сўз шайдолари ҳам улар
номидан сизга салом айтишимни илтимос
қилишди. Дарвоқе, сизга ўзбек муҳлисла-
рингизнинг сاميий меҳри ва саломини
етказиш онлари мен учун ҳам шарафлидир.

Сизга шарқона эхтиромимни йўллаш
имкониятини яратганларга ўз миннатдор-
чилигимни билдираман.

Шаҳло ШУКРУЛЛО қизи

ДУНЁГА КЕЛДИНИМИЗ, ЯШАНИ БАХТИЁР

СЕВГИ

Сўзимда гулласа маънолар,
Кўзимга гўзалдир дунёлар,
Жонлансин хаёлий рўёлар,
Мени такрор, бетақрор севинг!

Эзулик кўнглимнинг малаги,
Севги бу – жонимнинг ҳалаги,
Рангларга тўладир фалаги,
Мени такрор, бетақрор севинг!

Рашк надир? Севгининг ёвими?
Капалак нигоҳин овими?
Ишончим бахтимнинг тобими?
Мени такрор, бетақрор севинг!

Кўксимда бир қушча сайроғи,
Дилда кўз очди ишк бўлоғи,
Бўлмасин севгимиз адоғи,
Мени таркор, бетақрор севинг!

Кўксимда туйғулар тўлқини,
Эсгандай табиат эпкинни,
Сўрайман мен сиздан ўтиниб,
Мени такрор, бетақрор севинг!

ИШҚИЧРА

Хаёлим илкида гуллаган хаёт,
Соғинчнинг қаламин тутар қўлимга.
Кўнглимнинг сарвари айтириб баёт,
Маъволар чечагин тўкар йўлимга.

Кўзимдан тошмасин сирим ногаҳон,
Юрак қатларини тафтиш қиламан.
Мен покиза, маъсум, нафис ва пинхон,
Соф туйғуни бахт деб биламан.

Бир ҳазин куйларни истар келинчак,
Кўзлари йўлингда, ўзингга интиқ.
Бағрида тебранар гўзал беланчак,
Иймон шартларида туролсин содик.

Жамолинг қатраси синар тўзимни,
Туйғулар тараннум нигоҳларида.
Ишк оғушида бедор тутиб ўзимни,
Яшаб кўргим келар хобгоҳларида.

Инжа туйғуларим илиниб Сенга,
Севги оламида қайта тугилдим.
Даргоҳингдан маком бахш эт менга,
Ишқ ичра ишқингда нурга йўғрилдим.

МУЖДА

Ғойибнинг ғаройиб синоатлари
Ҳарир пардаларда аклим тортади.
Қалбимнинг Мавлога ибодатлари
Мухаббат базмида яна ортади.

Ўзини поклаш ила руҳимда шуқуҳ,
Мусаффо нафаслар бағрим бутлайди.
Сайёралар кезган самовий бир руҳ,
Муждалар келмоқда, дея қутлайди!

ОЛОВ

Олов, ёнишингни яхши кўргайман,
Хаёлан Зардуштан сиринг сўрайман,
Дардим қуйдиргувчи ўтинг бор сенинг,
Сарқаш хаёлимни чўтга қўмгайман.

Эътибор этмасак, сен тилсиз ёвсан,
Кимки авайласа, роҳати жонсан.
Истайман ёлқининг ғафлатни қувса,
Мухаббат дилларда сендайин ёнсин!

Олов давраларнинг суҳбати жоним,
Суюкли дийдорлар чорлар ҳар оним,
Жўшқин мухаббатдан ҳаётим кўркам,
Қалбим гулхан ёнар еру осмоним!

ЛАЗГИ

Гавҳар Матякубовага

Ўтмиш самосининг олис қаъридан
Оташ вужудида наво таралар.
Титраган бармоққа жон ина бошлар,
Илоҳ ато этган лазги аралар.

Лазги лаззати-ла қўзлар ёришар,
Туйғулар жўш урар, ҳаётга ташна.
Жонга мухаббатнинг нури қоришар,
Юрак самоларга боғланар, яшнар!

Тўлкиндай силқиниб сеҳрлаб қўяр,
Раксга чорлабон ғайри ихтиёр.
“Ҳазатиб гетасиз” ташвишлар унут,
Дунёга келдингиз, яшанг бахтиёр!

Ана энди тасаввур қилинг: шу жойда “Бўйнида занжиру қалби озод шер” – Ғафур муаллимнинг ўзи “дурахшон юлдузлар сари ўқирган”дай бўлиб туюл-маяптими? Қарликнинг каро шомиди Хуросон ўлкаси эмас, балки емирилиши муқаррар бошқа бир мустабид тузум, ўзга бир империянинг заволи кўринмаяптими-кан?.. “Мен одам эдим-ку, инсон фарзанди!” “Бу – етим Ғафурнинг маломат банди” деб ёзаркан устоз Абдулла Орипов “Маломат тошлари” шеърида, улуг шоирнинг фақатгина болалик – етим-есирликда кечган хору сар-гардон паллаларинигина назарда тутмагандир?..

Миллатнинг даҳо шоири сифатида Ғафур Ғулом учун ўзбек шеъриятида янги авлоднинг пайдо бўли-ши нихоятда муҳим ва қутилган табиий ҳол эди. Бу пайтга келиб, (XX асрнинг 60-йиллари боши) Ники-та Хрущёв сиёсатининг илмишлик (оттепель) даври таназулга юз тутган, Москвада мамлакат зиёлилари вакиллари, ёш ижодкорлар билан бўлган учрашувда Андрей Вознесенский, Евгений Евтушенко, Эрнест Неизвестный сингари шоиру рассомлар тоза “дўппос-ланиб”, сиёсат мутлақо тескарига қараб кетган нохуш ва таҳликали бир давр – гуриллаб чиқиб келаётган ижодкорларга таъкиб ва таъийк кундан-кун кучайгани-дан-кучайиб борар эди. Бу ҳолат, табиийки, мустабид шўро чангалидаги маҳаллий республикаларнинг ёш илғор ижодкорларини ҳам четлаб ўтмаган. Бизнинг адабиётда илк таъийк калтаклари Эркин ака билан Аб-дулла аканинг бошида айланар, бу дилгир манзаралар устоз адибларимизни хавотирга солмай иложи йўқ эди. Биринчи бўлиб домла Абдулла Қаҳҳор имдод қўлини чўзганини адабиёт муҳиблари яхши билади. Шеърла-ридан эпиграф олиш баҳонасида, буларга эга чиқиб, балогардонлик қилгани, шу йўсинда чиройли тарзда кенг жамоатчиликни ҳам ҳушёр торттиргани энди қул-гили кўринади. Лекин ўша каттол сиёсат исканжасида катта устозларнинг бу ҳатти-ҳаракати жасорат билан тенг бўлганини замондошлар ёзиб қолдирган. У кун-ларни эсларкан: “Бизнинг бошимизда синмаган, бизни калтакламаган фақатгина болалар боччасининг таёғи қолди, холос”, дея Абдулла ака кейинчалик ўқинч ва заҳарханда билан гапириб берган эди.

Устоз Эркин Воҳидов “Ғафур Ғулом билан учра-шувлар” номли хотираларида келтиради:

“Ғафур Ғулом дард, изтироб туйғуларини ҳам ёзган шоирларнинг бошига тушган фалокатларни ўз кўзи би-лан кўрган адиб эди. Шунинг учун ёшларни ҳам бу хил шеърлар битишдан қайтаришга уринарди. Азбаройи уларни эҳтиёт қилиш, найзабозлардан саклаш учун ҳам шундай қилар эди. Устоз 1963 йилда Гулчехрахон би-лан менинг никоҳ тўйимда катнашиб табриклаган. Сўз орасида: “Мана, йиглаб-сиктаб хотинлик бўлиб ҳам ол-динг, энди ўлдим-қуйдим деган шеърларни ёзмассан”, деганди. Бу гап ўша кезлари менинг баъзи шеърларим кўп мажлисларда, матбуотда йилғоки, тушкун руҳда ёзилган деб танқид қилиниб турганига ишора эди”.

Абдулла ака ҳам Ғафур Ғулом ҳақида гап кетганда, оғзаки гурунглардан бирида қизик бир воқеани нақл қилгани ёдимда (Азбаски, мен шу икки устозимиз би-лан кўп мулоқотда бўлганим, уларнинг меҳри ва эъти-боридан бир қадар баҳраманд бўлганим учун ургун, асосан, шу икки қадрли номга қаратаётганимдан азиз ўқувчи хайрон бўлмас, деган умидаман). Бу воқеани устоз бирон-бир жойда ёзма шаклда битиб қолдирган-ми-йўқми, билмайман, эсдаликларида ҳам тилга олган-нидан беҳабарман.

“Бир кун мени Ғафур Ғулом ўз уйига чакириб қолди, – дея гурунг берган эди Абдулла ака. – Қимт-ниб-тортиниб бордим. Ғафур Ғуломона услубда у ёқ-дан-бу ёқдан бир нарсаларни сўрагандай бўлди. Ўзи кўп гурунглашганим йўқ. Битта-ярим шеърларимни мактагандай бўлди. Кейин бир гап айтди: “Сен билан тарбиявий соат ўтказишимни айтишувди. Нимаики кўнглингдан чиқадиган бўлса, ёзиб қолдирувур. Ҳар кимнинг ҳам гапига қулоқ солаверма. Фақат... мабо-до, битта-хримта сўраб қоладиган бўлса, “Ғафур Ғу-лом мен билан тарбиявий соат ўтказди”, деб айтишни эсингдан чикарма. Бўпти, боровур!...”

“Ўзбекистон адабиёти ва санъати” газетасининг 2023 йил 3 февраль сонида филология фанлари доктори Манзар Аб-дулхайрнинг “...Бечора шоир бўлгуси” ном-ли мақоласи “Бир ғазал шарҳи” рукнида эълон қилинган. Мақола муаллифи Ҳазрат Навоийнинг:

Ишқ аҳли гўристонид
қабрим чу зохир бўлгуси,
Фарҳод анинг тошин йўнуб,
Мажнун мужовир бўлгуси – матлаъли ғазалини шарҳлашга кириша-ди. Манзар домла дастлаб ғазалнинг тўлиқ матнини келтириб, кейин уни “рамъларсиз тушуниш мушкул”лигини таъкидлагач, ға-зални байтма байт шарҳлайди. Юқоридаги биринчи байт шарҳига диққат қиламиз: “Улуғ шоирнинг бу матлаъи бағоят бир жўшқин кайфиятда ёзилган бўлиб, ғазал-нинг бутун мазмун-моҳиятини, аниқроғи, ошиқнинг аҳволи руҳиясини яққол намо-ён қилади: агар илоҳий жазба теккан ошиқ инсон ёр ишқи кўйида руҳий парвоз қилар маҳалида борди-ю фалақдан, яъни самодан дўл ёғса тош бўлсин. Чунки чин ошиқ учун қавну макон кенгликлари-да писанд эмас. Илло, у руҳий ҳаракатда – бу йўлда фано бўлишга тайёр. Бунга бир белги сифатида, энг аввало, бу “ошиқи покбоз” тошга ай-ланган ёгинларнинг ҳар бирига бош бўл-

Бу гаплардан олти-етти йиллар ўтгандан кейин Ёзувчилар уюшмасида “Мен кимга суюнгайман, би-ринчи муҳаббатим” ва бошқа “тушкун, йилғоки руҳдаги” шеърлари учун муҳокама қилиниб, роса танқидга учрашини ҳали устоз ҳам, шоғирд ҳам шу аснода билмас эди. “Партияга суюнинг, партияга!...” де-ган “йўл-йўриқлар” энди ҳаддан ташқари бачкана ва қулгили туюлади.

Гап шундаки, янги навқирон авлод адиблари тим-солида Ғафур Ғулом ҳам, Абдулла Қаҳҳор ҳам янги ўзбек адабиётининг янги тонгини – яқин келажagini кўрмоқда эди.

Шу маънода, кабоҳат замонларининг бор йўқотиш-ларидан зада бўлиб келган, мустабид тузум эзиб, ма-жакаб ташлаган кекса устозлар қалбида бу ёшлар янги ҳаётбахш тонготарлар тимсоли бўлиб, катта умид ва ишонч уйғотар, шу боис, уларни асраб-авай-

АКАДЕМИК ШОИРНИНГ тун билан тонги

лаш улуг адибларимиз учун бурч ва виждон иши, маъ-лум маънода, виждон тасаллиси ҳам бўлган деб ўй-лаш мумкин.

1966 йилнинг 25 апрелида (машғум зилзиладан бир кун аввал) Душанбе сафарида кайтаётганда са-молётда ёнма-ён ўтириб келган Эркин ака Ғафур бо-бога қимтинибгина бир савол беради. “Самолётда ўзингизни қандай ҳис қиласиз?” деганда жавоб ҳам шунга яраша бўлади. Яъни “Самолётнинг бирор миҳи ўзини қандай ҳис қилса, мен ҳам шундай”, деб жавоб беради Ғафур муаллим. Ҳазиломуз бўлса-да, академик бобонинг жавобида бир аччиқ ҳақиқат яширинганини илғаш қийин эмас. Бутун умри ерда, омонда – узлу-ксиз сафарларда сарф бўлган, бир зум бўлса-да ором, ҳаловат нималигини билмаган заҳматкаш адибнинг ўз кечган умрига аччиқ заҳархандаси эди бу.

“Сен етим эмассан” шеърида: “Оталик ҳиссининг бебаҳо, лазиз тўлкинлари ичра ғарқ бўлиб кетиб, азиз бошинг узра термулмоқдаман”, дея лутф этилганидай, улуг шоиримизнинг оилапарварлик, боласеварлик, меҳр ва муҳаббат туйғулари яхлит мужассамини топ-ган ҳаёти ва ижоди неча бир авлодларга ибрат макта-би бўлгулик даражада сермазмун, мушфиқ ва фидойи бир отанинг меҳру муруввати, вафо ва садоқат тимсоли бўлиб ҳозир ҳам балқиб-нурланиб турибди. Беихтиёр устозга қўшилиб баралла изхори дил қилгингиз келади:

Вафoning oқ йўли шунча узунми,
Сочингда мунчалар oқ кўп, Мухаррам?
Ишқингда кезганим тонготарларни
Ўраб олгандирсан, шу дурранг кўркам.

Тун билан тонг ҳақида гапирилар экан, Алишер Навоий бобомизнинг “Бадоеъ ул-васат” (“Ўрта ёш гў-залликлари”) девонига киритилган 363-рақамли “тун била тонг” радифли ғазалига тўхталиб ўтмоқ жоиз деб ўйлаймиз. Ғазал умрнинг ўрталарида ёзилиб, юқори-даги девонга киритилган, арузнинг қийин баҳрлари-дан бўлмиш муқтасс баҳрининг муқтасси мусаммани маҳбуни мақсур вазнида битилган.

син. Бу суратланиш ғазал мисралари оша бардавомдир...”

Юқоридаги байтга олим ёзган мулоҳа-заларнинг мутлақо алоқаси йўқ. Байтда Алишер Навоий “ишқ аҳли гўристонид

а менинг қабрим пайдо бўлса, қабртошимни Фарҳод йўнади, Мажнун эса мужовирлик қилади” деган. “Мужовир” икки маъно-га эга: Фарҳод қабртошимни

йўнганда, ёнида Мажнун ҳам бўлган; Мен қазо қилсам, Мажнун мендан (гўримдан)

хабар олиб, дуо қилиб туради.

Энди тўртинчи байт ва унинг изоҳига эътибор қиламиз:

Хатти губорин демаким,
бўлгуси ул юз монни,

Тун пардаси ой нурига
не навъ сотир бўлгуси.

“Аввало, ушбу байтдаги энг характерли сўзга эътиборни қаратайлик. Бу – “чўлпон” сўзидир. Бу сўз Алишер Навоий асарлари-да “ёруғ тонг юлдузи”, “ғўзал”, “чиройли”, “порлоқ” сингари маъноларда қўлланади. Умуман, мумтоз адабиётда “Чўлпон” – “Зухра”, “Ноҳид” номлари билан ҳам юри-тилади. У қуёш тизимисидаги тўққизинчи катта сайёралардан бири, Ерга энг яқин, қуёшдан ҳисоблаганда иккинчи сайёра хи-собланади.Форсий ривоятларга кўра у аф-сунгар Хорут ва Морут ошиқ бўлган аёл-

дир. Аниқроғи, бунда яна шундай маъно бор: ишқ шундай таврдики, бу кўйга туш-ган инсон-ку инсон, ҳатто фаришталар-да йўлдан озмишлари муқаррар. Зеро, ўша ма-лоиклардан бири, яъни Хорут ишқ туйфайли кўкдаги юлдуз оҳанжамасига, иккинчиси, Морут ердаги бани башар авлодига мансуб аёл жинсига ошиқи беқарор бўлган эди...

ТАҲЛИЛ ЗҶР, БИРОҚ...

Шоир фикрича, Қуёшни Тонг юлдузи-ку Тонг юлдузи, балки ойга ҳам ташбиҳ қи-либ бўлмайди. Эй фалак, нидоимни эшит! Майли, ташбиҳда сенга бир йўл кўрсатай. Агар сен ёрнинг оғзини бир зарра деб бил-санг, унинг шахло кўзини Чўлпон юлдузи, қошини эса янги чиққан ойга қиёс қила қол?! Бу ўринда Навоий “чўлпон” сўзини гўзаллик тимсолида қўллаш баробарида сонияда минглаб қакирим йўлни босиб ўтадиган тез учар сайёра – Чўлпон, аммо у вафо, муҳаббатда ҳеч қачон қуёшдек га-ронжон, яъни оғир, вазмин бўла олмасли-гини поэтик рамзларда ифода этади...”

Ажаб?! Байтга уни характерлайдиган “Чўлпон” ҳам, унинг синонимларидан бири ҳам мавжуд эмас-ку?! “Ой”га тегиш-ли гаплар ҳам байтдаги “ой нури”га уму-

Ҳазрат Навоийнинг уммондай чайқалиб тўлиб-то-шиб ётган шунча асарлари орасида нима учун айнан шу ғазалгина Ғафур Ғуломнинг алоҳида диққатини тортганини энди-да англагандай бўляпмиз. Ғафур домланинг энг кўркам муҳаммасларидан бири (яккаю яғонаси деса ҳам бўлади) шу ғазалга битилган. Тах-мис ҳам, унинг сатрлари аро силқиб турган дарду ғам, ранжу изтироб, алам ва пушаймон алоҳида таҳлил ва тадқиқотни талаб қилади, албатта. Ҳозирча келтири-лаётган икки парчадан ўзингиз ўқиб, ҳулоса чиқари-шингиз мумкин:

Менинг қароғиму онинг жамоли тун била тонг,
Менинг заволим онинг қамоли тун била тонг,
Менинг қуюқ маҳим, онинг ҳилоли тун била тонг,
Менинг фироқиму онинг висоли тун била тонг,
Бу нав даҳрда йўқ эҳтимоли тун била тонг.

МЕНИНГ

Нечук тушунтира олдим буни гумон элига,
Ҳамиша ишқини қилувчи имтиҳон элига,
Ки бирни икки дейиб бўлмағай замон элига,
Ғариб, зулфу юз эрмас букун жаҳон элига:
Кўринмамиш бу иккиннинг мисоли тун била тонг.

Ғафур Ғулом, шак-шубҳасиз, ўз даври, ўз замона-сининг шоири эди. “Замон қуйчиси” бўлса-да, ўша даврда ҳар қандай халқнинг ҳар қандай шоири ҳам ўз миллий шеъри ва овози билан Кремлнинг муҳташам қасрларини забт эта олиш мавқеи ва обрў-эътиборига эга бўлмаган. “Кремль саройида минбардаги ўзбек-ман!” сатрини эслар экан: “Биз учун ҳозирги кунда “Ўзбек” ибораси азиздир! – дейди Абдулла ака сўзбо-ши-мақоласида. – Вакт кўрсатдики, ҳақиқий ижодкор-нинг ўрини, хотирасини турли минбарлардангина эмас, халқ қалбидан ахтармоқ керак экан”.

Ғафур Ғулом таваллудининг 120 йиллиги муносаба-ти билан Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси кўп китоб-лар, сайланма ва тўпламлар қаторида пири қомил шо-иримизнинг “Қиз деган кўнглининг қонидан бўлур”, дея доим алқаб-эрқалаган сууюки қизи Олмос опанинг бир жилдлик мухташам “Танланган асарлар” тўплами-ни ҳам нашр этди. Бу китоб ўқилиши, катта авлод, ўрта ва ёш авлод томонидан астойдил мутолаа қилиниши, китобхонлик танловлари ва кўриқларида кенг тарғиб этилиши керак. “Уйғоқ хотиралар” туркумидаги сал-кам бир романининг залвори юкланган “Зилзила” номли эсдаликларни шу халқ, шу адабиётга даҳлдорман деган ҳар бир китобхон ўқиса – фойдадан холи бўлмайди. Улуғ шоиримиз, демакким, шу миллатнинг садоқатли фарзанди бўлмиш мавлоно Ғафур Ғулом ўз умрининг кунботарида қандай руҳий ва қалбий зилзилаларни бошдан кечирганидан билмоқ, ўқиб-ўрганиб ибрат ол-моқ ҳам ҳар биримизнинг устозлар номи-ёди олдидаги инсоний қарз ва бурчимиз саналади.

Зилзила муносабати билан ватандошларга оғир кунда далда ва мадад бўлсин деб 1966 йилнинг 22 июнь куни “Тошкент оқшом” газетаси нашр этила бошланди. Газетанинг биринчи сонид

Бевафо умр экан, ўтдию кетди,
Сувга қалқиб борган қизил олмадай.
Тонг ўтди, кун ўтди, оқшом ҳам ўтди,
Шу фурсат мазмунини шимай ҳолвадай.

ман боғланмайди. Моңиъ – “тўсик”, сотир ҳам шунга яқин “парда” дегани. Шоир маъшуканинг “хатти губори” ҳақида сўз-ламаслиқни, ундаги губор гўзал чехра туйфайли сезилмаслигини таъкидлаган. Ик-кинчи мисрада шу фикр поэтик жиҳатдан далилланган: гўё бу ҳолат тун пардасининг ой нурига тўсик бўлолмаслигига ўхшаш

ҳолат эканига ургу бе-рилган. Унда байтга даҳл қилмайдиган юқоридаги узундан-узун шарҳ қаер-дан пайдо бўлди?

Гап индаллоси, Манзар домла амалга оширган таҳлил зўр, бироқ унинг мақола-да келтирилган “Бўлгуси” радифли ғазал-га мутлақо даҳли йўқ. Муаллиф айтган фикр-мулоҳазалар эса улуг шоир қала-мига мансуб бошқа ғазалга тегишлидай туюлди. Камина улуг шоирнинг лирик ме-росини varaқлаб, Манзар Абдулхайрнинг мулоҳазаларига асос бўлган ғазал матнини аниқладим. Домла айтган барча даъволар улуг шоирнинг:

Агар ишқинг ҳавосида
ёғар ҳар жола тош ўлсун,

Нишона ҳар бирига дермен
ушбу ҳаста бош ўлсун –

матлаъли ғазалига узукка кўз қўйгандек мос тушади. Қизик...Таҳлилда ғазал матни ихтиёрсиз равишда алмашиб кетган. Яъни

Ғафур бобонинг жўшқинлигию иштиёқини кўринг, завку шавқига, тасвирнинг тозалигига эъти-бор беринг:

“Тунов оқшом Анҳор қирғоғида битта оби нонни уви-тиб, ботиб бораётган қуёшнинг сувдаги майда тўлқин-ларида жилваланган шуъласини кузатиб ўтирар эдим. Юз қадамча нарида, утта қирғоқда, мажнунтол тагида бир жуфт қумридай қуқулашиб ўтирган бир жуфт ёшга қўзим тушиб қолди. Санни Худо, жуда ҳавасим келди... Агар манов шўх қиз ўз йигити қулоғига шивирлаган сў-зидан чорак жумласини менгинага шивирласа, агар шу икки навжувон ўз қулгиларидан икки пардасини менга ҳадя қилсалар, 72 бандли шеърни шу оқшомда сайраб турган тўрғай тингунча ёзиб берадим. Ана шу катта шеърдан нақдгина бир ғазал шу бўлур эди...”

Бу дилбар тилақлар газетада босилгач, орадан бор-йўғи йилгирма кунча ўтар-ўтмай, “зўр қарвон йўлида етим бўтадай, интизор кўзларда халқа-халқа ёш” қолдириб, Ғафур бобо тириқлар дунёси билан мангу хайрлашди. “Халқ учун Ғафур Ғуломнинг вафоти катта балли зил-зила бўлди”, деб ёзади кейинчалик Олмос опа ўша кун-ларни хотирилаб. Бир жайдари ҳақиқат шундан иборатки, шунча қизгин ижод, дунё-дунё назмий-насрий асарларни ёзган аллома шоиримиз ичидаги асосий гапларни айтол-магандай, Ғафур Ғулом билан бирга у кишининг ичида, юрагида бошқа бир Ғафур Ғулом – бундан ҳам зўр, бун-дан-да буюкроқ, бундан ҳам улугворроқ Ғафур Ғулом ул улуг зот билан бирга кетгандай туюлаверади...

“Тошкент оқшоми”га бағишланган порлоқ ғазал-лариға қўп йиллардан буён ҳавас қилиб юрардим, ҳавасим соғинчга айланиб, миннатдор шоғирдлар но-мидан ушбу машқ-муҳаммасни улуг устоднинг хоти-расига ният қилдим.

СИЗГА ИНЪОМИМ МЕНИНГ

Ғафур Ғулом ғазалига муҳаммас

Бу Ватан номи биландир тинчу оромим менинг,
Тонги ҳам шоми мениндир, тонг била шомим менинг,
Дилбару дилкаш, дилорою дилоромим менинг,
Оташин ишқдан тўлиқдир доимо жомим менинг,
Соядек ёнимда ёндош дўстим — илҳомим менинг.

Ҳеч бир осмон юлдузи юлдузларидай зўр эмас,
Соиларининг мавжидай ҳеч сув дилимга жўр эмас,
Нон ушоғин кўзга суртай, ки элим ноңкўр эмас,
Шом қуёшин шуъласидан бу тўқилган тўр эмас,
Зар балиқлардан умидвор ташлаган домим менинг.

Сўзни гул янглиғ севишни Ўзи бермиш менга Ҳақ,
Шул сабабдан ҳар сўзим гулрангу дил қонига ғарқ,
Бунда ҳар гул барги қўнглим дафтарида бир varaқ,
Бу ғазални ёдлаб олу гулни уз, чакканга тақ,
Мингта ошиқ, мингта маъшукларга инъомим менинг.

Мен азиз инсонларимнинг доғини ҳўп қуйладим,
Қилди даврон гоҳ маломат, гоҳ талотўп, қуйладим,
Мен жуда кўп ўйладим ҳам мен жуда кўп қуйладим,
Умрининг тонгин, кун ўрта чоғини ҳўп қуйладим,
Нурли мисраларни қутгай бахтли оқшомим менинг.

Бир қўнглининг меҳри етгай гоҳи минг қўнглигача,
Бир умрлик сайру гашиг асли бир соҳилгача,
Ким этиб-етмабди қим сен қўзлаган манзилгача,
Юзга қирмақ мўлжал олсанг, сабр қил юз йилгача,
Қирқ ўғил қизга бибидир гул-гуландомим менинг.

Келгуси юз йилги авлодларга бу биздан салом,
Токи назмим бор экандир, бу салом бўлмас тамом,
Бу қароғистонда мен ҳам бир Сирожман, вассалом,
Тошкент оқшомин ёзиш ният эди, ҳуллас қалом,
Шеър ёзмокқа фаранг Ғафур Ғулом номим менинг.

(“Янги Ўзбекистон” газетасининг 2023 йил 22 ноябрь, 243-сонидан олинди).

Манзар Абдулхайр Алишер Навоийнинг биз келтирган ўн бир байтли “Ўлсун” ра-дифли ғазали(Қаранг: Алишер Навоий. Қаро кўзум. Ғ.Ғулом номидаги адабиёт ва санъат наشريёти, 1988. 587-саҳифа)ни таҳлил қилгану, унга тегишли барча му-лоҳазалар бошқа ғазалга янглиш равишда ёпиштирилган.

Муаллиф мақола сўнгида “ғазалда рад-ди матлаъ” санъати қўлланганини ҳам алоҳида таъкидлайди. Йўқ, у ерда бундай санъат мавжуд эмас. Биз “Қаро кўзум” ки-тобида ўқиган “Ўлсун” радифли ғазалда эса “радди матлаъ” санъати кўзга яққол ташланади:

Навоий ашқ дурридек
тиларким кўзда ер бергай,
Агар ишқинг ҳавосида

ёғар ҳар жола тош ўлсун.

Манзар домлани яхши танийман. Ҳозир-ги кунда Алишер Навоий ғазаллари таҳли-лида жонбозлик кўрсатаётган иккита олим бўлса, улардан бири ҳеч шубҳасиз Манзар ақадир. Бироқ юқоридаги чалқашли улуг шоир мухлисларини қалғитиб қўймасми-кан, деган хавотирда ушбу “ақс-садо”ни ёзишга жазм этдим.

Абдурахмон ПИРИМҚУЛОВ,
филология фанлари доктори

Ўзбекистон Президенти Шавкат Мирзиёевнинг кўғирчоқ театрлариغا алоҳида эътибор қаратаётгани натижасида Андижон, Жиззах, Фарғона, Навоий ва бошқа вилоят кўғирчоқ театрлари янги қурилган, замонавий моддий-техник база билан таъминланган театр биноларга кўчиб ўтди. Қариш вилоят театри яқин кунларда янги бинога кўчиш арафасида. Келажакда бошқа театрлар ҳам янги биноларига эга бўлишади. Бугунги кунда республикамизда ўн битта профессионал давлат кўғирчоқ театри ёш томошабинларга хизмат қилмоқда.

Мазкур театрларнинг келажаги, шубҳасиз, соҳада фаолият юритаётган кадрларнинг салоҳиятига бевосита боғлиқ. Бинобарин, бунда Ўзбекистон давлат санъат ва маданият институтининг “Кўғирчоқ театр санъати” бўлими фаолияти муҳим аҳамият касб этади. Аини пайтда мазкур даргоҳда таълим олаётган кўғирчоқ театри режиссёрлари, актёрлари, кўғирчоқ механикаси ва конструкцияси мутахассислари, уста-технологлар соҳа бўйича ўз касбини профессионал даражада эгаллаши учун етарли билим беришга кодир профессор-ўқитувчи кадрлар мавжуд. Улар орасида доцентлар Фатхулла Хўжаев, Шомурод Юсупов, Карима Жабборова, Аъзамжон Абдухалилов, Винера Юсупова, Лола Усмонова каби устозлар бор. Бу йўналиш келажақда кўғирчоқ театрида профессионал мутахассислар сафини кенгайтиради, албатта.

Шубҳасиз, маънавий меросимиз, кадриятларимиз, анъаналаримизни давом эттириш билан бирга, репертуарларини янги давр талаблари асосида бойитиб бориш ва ривожлантириш, бу соҳадаги илғор усулларни замонавий миллий рух билан уйғунлаштирган ҳолда, театр санъатида тағбиқ этиш кўғирчоқ театрлари олдига турган муҳим вазифалардандир. Аини пайтда, талаб даражасидаги спектакллар яратилиши учун театрларда, аввало драматург, режиссёр, актёр, бастакор, рассом-сценограф, хайкалтарош, кўғирчоқ устаси, механизатор, бутафор, декорация ва чирок усталари каби мутахассислар жам бўлиши зарур. Шунингдек, саҳналаштириш жараёнида жамоанинг талаб даражасида моддий, молиявий ва техник жиҳатдан таъминланиши ҳам театрнинг ижодий имкониятини белгилайди.

Бугунги кунда замонавий кўғирчоқ театри тақдирини, ижод йўлини белгилаб берадиган маънавий йўлбошчи ҳамда ташкилотчи театр режиссёридир. Бинобарин, режиссёр яхлит саҳна асарини ярати-

гина қолмай, санъат турларининг турли йўналишлари билимдони бўлиши талаб этилади. Шу билан бирга, у жамоанинг бадий-ғоявий фаолиятига жавобгар шахсдир.

Кўғирчоқ театрининг ижодий механизмини режиссёр билан биргаликда театр рассоми ҳам бошқаради. Чунки кўғирчоқ театрида ишлатиладиган киёфалар дўконлар пештахтасида турадиган кўғирчоқ эмас, балки рассом ҳамда кўғирчоқ устаси томонидан яратилган профессионал кўғирчоқ персонаждир. Демак кўғирчоқ театр саҳнасида рассом-сценограф ва кўғирчоқ устаси томонидан яратилган ҳақиқий тасвирий санъат асари – театр кўғирчоғи бўлмас экан, томоша тўғрисида гап бўлиши ҳам мумкин эмас. Рассом-сценограф томонидан ишланган декорация парда очилганда томошабинни спектакль кўришга тайёрлаб, уни асар муҳитига, замон, макон ва вақт бирлигига олиб қиради. Яъни сценографларнинг ижоди асар ғоясини очиб беришга хизмат қилиши керак. Сценограф ўз ишининг устаси бўлиши учун тасвирий санъат турлари: графика, мўйкалам, хайкалтарошлик, муҳандис-конструктор, технолог, макет ва чирокнинг саҳнада ишлаш механизмини ҳамда кўғирчоқ театрига доир назарий-амалий билимларни ўзлаштириши даркор. Зеро, рассом-сценограф барча касблар ичида энг мураккаби ҳисобланади.

Шу билан бирга, мусика, шовкинлар, чирок нурлари ва театр саҳнасида қўлланадиган кўшимча воситалар режиссёр ва драматургнинг ғоявий ечимини белгилаб беради. Спектакллар театр имкониятидан эмас, балки бугунги кун талабидан келиб

барча харажатларга маблағ ажратилаяпти. Бу маблағ ҳисобига янги спектакллар саҳна юзини кўрайпти, бу асарлар кўрик-танловларга қўйилиб, нуфузли ўринларни эгаллаяпти. Хуллас, анъана бўйича барча театрларнинг спектаклларига ўз лойиҳаси бўйича маблағ ажратилган. Лекин давлат буюртмаси бўйича чиқарилган қарорда айнан маълум бир театрнинг бош режиссёри ёки саҳналаштирувчи режиссёрлари бу маблағга қўл урмасин дейилганми? Чунки республика театрларининг тўксон фоизидан тақлиф қилинган режиссёрлар бу ишни бажаришади. Савол туғилиши мумкин: театрларнинг бош режиссёрлари нима иш билан шугулланади? Улар ҳам ижодий имкониятини катта майдонда синаб кўриш-

Yoshlar ovozi

Театр – ибратхона. Кеча шундай эди, бугунчи? Театрдаги муҳит қандай эканлигига жуда қизиқдим. Очиги, тан оламан, қизиқтиришди. Анча вақтгача боришга вақт бўлмади ёки ўзим астойдил ҳаракат қилмадим. Шу куни бордини ва у менинг ҳаётимдаги энг яхши кунлар сирасига қўшилди. “Дийдор” театр-студияси ёнида турган одамларга яхшилаб назар солсангиз, уларнинг кўпи ёшлар. Мен “театр ёшлар орасида унутилган”, деган фикрни ўзим учун “муҳрлаб” олгандим. Томоша бошланишига вақт борлиги учун кутдим. Бу пайт ёнимиздан бир нечта бола ўтди. “Бу қандай жой, нега одамлар турибди?” деган саволлар билан қулиб ўтиб кетишди. Ваҳоланки, улар театрнинг ёнидаги кўпқаватли уйларда туришади. Балки ҳали театр ҳамма учун унутилмагандир, лекин кимлар учундир унутилган...

Пардалар очилди ва томоша бошланди. Асарда ҳар бири ўз ўрни ва аҳамиятига эга қўллаб образлар бор. Мен учун эса, Зебунисо яқин бўлди...

...Зебунисо, шу куни мен сен бўлиб яшадим. Назаримда, бу театр эмасди. На сен малика эдинг ва на ошиқ, сен фарзанд эдинг. Бир золим отанинг севибли қизи. Бобурийлар авлодининг шоираси бўлдинг, сен билан шеврларингда яшадим. Ҳамма дардинг кўзёшларинг билан менда қолиб кетди. Ҳамма

ЙИҒЛАТДИНГ МЕНИ, ЗЕБУНИСО!

эди. Аччиқ ҳақиқат, ўтмишга кўмилган, лекин ҳар гал сув юзига қалқиб чиқадиган ҳақиқат.

Томоша давомида руҳан сен бўлдим. Ҳис қилдим, ҳаммасини ўзимда ҳис қилдим. Йўқ, бу билан тўлақонли сен бўлмадим. Лекин сен ҳақ руҳан боғландим. Отага қарши очик гаплар айтдинг, халққа ачиндинг, дард нима эканлигини англадинг. Сени қалбдан ҳис қилдим. Мен сен томон бўлдим. Шевриятда устозинг Ашраф Исфаҳонийдан ҳам ўтиб кетдинг. Барча шеврларингда бир мамлакат маликасининг эмас, оддий кизининг дардлари бор эди. Саҳнада кўп шеър айтмаган бўлсанг ҳам ўша иккита икки мисрадан иборат ғазалларинг барчанинг қалбига кўчди. Буни англаш кийин эмасди. Ҳеч ким томоша давомида сендан кўз узмади. Йиғлаган вақтинг кулганлар

ҳам бўлди, аслида бу қулиш эмасди, улар ўз кўзёшларини шундай яширишга уринишди. Қанча вақт бир саройда, бир хонада сени зиндонбанд қилишди. Бу ким эди – ўз отанг, сени ҳамма унутди, йиллар давомида ҳеч ким эс-қилдим. Сен театрда бугун роль ўйнадинг, ўтмишда-чи? Кўксимга сиғдира олмадим, тўлиб кетдим. Бунинг сабаби ҳаммасига тарих гувоҳ бўлган ҳақиқатлар эди. Ҳа, буларнинг ҳаммаси ҳақиқат

эди. Энди у ҳаммасини тан олди. Қонхўр ота энди ёш болага айланди. Шу вақтда баъзан ёши катталар англамаган нарсаларни ёш бола англаб етишига гувоҳ бўлдим. Ота сенга бугун ҳамма имкониятни берди. Аммо кеч эди. Бош кийиминг ечилди, қорлар ёға бошлади. Энди баҳор қайтмайди. Чироклар ўчди, қарсақлар янгради. Жон-дилим билан жўр бўлдим. Театрдан чиқар эканман, елкамга юк ортилганини ҳис қилдим. Буни қанча вақт кўтариб юра оламан, билмадим...

Ҳаммаси тугагандан сўнг, бир камчилиқни ҳам айтиб ўтай. Саҳна, мухлислар ўтирадиган жой катта эмас. Охириги қаторда ўтирган мухлислар саҳнанинг паст қисмида бўлаётган воқеаларни кўролмас экан. Ваҳоланки, кўп воқеалар айна мана шу қисмида бўлди. Ота, киз, шох ва вазир суҳбатлари. Мана шу муаммонинг ечими топилса, қолган камчиликлар унутилади.

Дилнора ЙЎЛДОШЕВА, талаба

ЕЧИМИНИ КУТАЁТГАН МУАММОЛАР

чиқиб, профессионал даражада яратилиши керак. Замонавий спектакль яратишда драматург, режиссёр, актёр, рассом-сценограф, хайкалтарош, кўғирчоқ устаси, механик бастакор, чирок ва саҳна усталаридан катта масъулият, маҳорат талаб қилинади.

Таниқли театршунос К.С.Станиславский: “Болалар учун саҳналаштирилган спектакллар катталарниқидан яхши бўлиши керак”, деб таъкидлаган. Соҳа вакиллари бу фикрга амал қилган ҳолда, театрнинг ижодий иш механизми профессионал жиҳатдан юксак бўлишини таъминлашлари лозим.

Хозиги кунда Маданият вазирлиги томонидан ҳар бир театрга спектаклни саҳналаштириш жараёни талаб этилган

син. Ўшанда режиссёрга нисбатан ижодий коллективнинг ишончи ва ҳурмати ошади. Катта тажрибага эга режиссёрлар спектаклларнинг бадий раҳбарлигига тақлиф қилинсин. Театр режиссёрлари, актёрлар ва ижодий ходимлари марказга бориб, малака ошириб келишяпти. Бунинг натижасини эса, шубҳасиз, мана шундай ижодий ишлар тақдимида кўриш мумкин.

Республикамиздаги давлат кўғирчоқ театрлари хориж сафарларида бориб, анжуманларга қатнашиб, ижодий шартномалар тузиб келишяпти. Масалан, Фарғона вилоят кўғирчоқ театрининг ижодий жамоаси Тожикистон, Қозоғистон ва Россиянинг Санкт-Петербург шаҳарларида бўлиб ўтган халқаро фестивалларда режиссёр Сергей

Седухин саҳналаштирган “Мусикали чойхона” спектакли билан қатнашди. Ижодий алоқаларни янада мустаҳкамлаш учун бугунги кунда театр Қозоғистон халқ артисти, профессор Бекпулат Фармоновни спектаклни саҳналаштиришга тақлиф қилди. Б. Фармонов саҳналаштирувчи рассом профессор Шухрат Абдумаликов, бастакор Алишер Ғофуров ҳамкорлигида Н.Носированинг “Аёллар” номли пьесасини саҳналаштирди. Фарғона

шаҳрига тақлиф қилинган Тожикистон кўғирчоқ театри ўз спектакллари билан томошабинларни ҳушнуд қилди. Бу ишларга бош-қош бўлган театр директори, кўғирчоқ йўналиши мутахассиси Таваккал Султоновнинг фикрича, “Биз соҳа бўйинча яна кўп нарсаларни ўрганишимиз керак экан”. Демак, ижодий труппа аъзоларини кўпроқ чет элларга малака оширишга юбориш керак. Республика Миллий кўғирчоқ театри ва вилоят кўғирчоқ театрлари ҳатто катта ёшдаги томошабинларни ҳам эсдан чиқаргани йўқ. Жумладан, Самарқанд кўғирчоқ театри директори Ферузбек Абдураимов: “Ҳамма камчиликларимизни ички имкониятларимизни ишга солиб тузатамиз. Саҳна чирокларини, томошабинлар стулларини

ҳам эпакага келтирдик”, деди. Ферузбек Туркия, Қозоғистон, Тожикистон давлатларлари билан беш йиллик шартнома тузилганини айтди. Қорақалпоғистон вилоят кўғирчоқ театри Туркия ҳамда Грузия давлатларининг кўғирчоқ театрлари билан гастроль бўйича шартнома тузган. Лекин бугун театрда соҳа вакили бўлган режиссёрлар ишламаяпти. Давлат шартномаси асосидаги спектаклни тақлиф қилинган режиссёр саҳналаштириб кетади. Қачонгача тақлиф қилинган режиссёрлар асосий режиссёрнинг ишини бажаради. “Театр саҳнасида профессионал чироклар йўқ, актёрларга хоналар етишмайди, ҳатто декорацияларни қўядиган жой йўқ”, дейди театр директори Усманатдин Манбеталиев. Қашқадарё вилоят кўғирчоқ театри янги бинога кўчиб ўтиш арафасида.

Театрларни ўрганиш жараёнида соҳа мутахассислари билан суҳбатлашиб, шундай фикрга келдим: драматургияга алоҳида эътибор бериш, пьеса танлаш, уни шу соҳа мутахассислари таҳлили ва тасдиқидан ўтказгандан кейингина саҳналаштириш керак. Чунки ҳозир кимнинг қўлида калами бор бўлса, пьеса ёзаяпти. Ваҳоланки, театрларда фақат ва фақат шу соҳа мутахассислари ишлаши шарт, айникса, режиссёрлар. Яна бир тақлиф шуки, театр спектакллари шу соҳа вакилларида таркиб топган комиссия аъзолари қабул қилса яхши бўларди. Шунингдек, театрларда ишлаётган ижодкор мутахассисларни чет эл театрларида малака оширишга юбориш зарурати бор. Мутахасис кадрларнинг театрларда яхши ишлаб кетишлари учун уларга шарт-шароит яратилиши керак. Кўпгина театрларда профессионал техник ходимлар етишмайди. Бу ҳолат ижод жараёнига жиддий таъсир қилади, албатта. Энг муҳими, театрнинг ижодий труппа мутахассисларлари касбга тааллуқли машғулотлар билан ҳар куни шугулланиши керак (кўғирчоқни бошқариш, рақс, пластика, саҳна нутқи, вокал ва ҳоказо.) Зеро, театрларнинг бугуни ва эртанги тақдири ушбу муаммоларнинг ечимига боғлиқ.

Марям АШУРОВА,
Ўзбекистон санъат ва маданият институти
Кўғирчоқ санъати кафедраси
профессори

Шарқ тасвирий санъатида кент тарқалган миниатюра ҳақида сўз бораркан, кўз олдимизга, аввало, моҳир миниатюрочи рассом Камолддин Бехзод келади. Зеро, миниатюранинг ривожланиши айнан унинг номи билан боғлиқ. Бугунги кунда буюк мусаввир ижодини давом эттириб келаётган миниатюрочи рассомлар жуда кўп. Улар орасида ижодини миниатюра чи-зишдан бошлаган ёш рассом Саида Жалилованинг ишлари ажралиб туради.

Ўзбекистон Бадий академияси хузуридаги рассомлик маҳорати

Масалан, Худ-худ қушининг бошқа қушларга айтган гаплари тасвирланган алоҳида-алоҳида миниатюралар қўллаб мухлислар эътиборини тортди. Замондошимиз Муҳаммад Юсуфнинг “Онаизор” шеърига бағишлаб чизилган миниатюрасида оналарнинг фарзандларига меҳри, уларни асраб-авайлаши, ҳар қандай ҳолатда ҳам фарзандидан айро қолмаслиги гўзал тасвирларда берилган. Кўр-газмадан жой олган рассомнинг хотиралари акси бўлмиш “Она”, “Болалик хотираларим” тўплами, “Менинг кишлоғим”каби мини-

САИДАНИНГ СЎЗСИЗ ИЗҲОРЛАРИ

устахонасининг тадқиқотчиси, Бадий ижодкорлар уюшмаси аъзоси С.Жалилова қарийб 15 йилдан буён миниатюра асарлар чизиш билан шугулланади. Асарларига керак бўладиган абру қозғони ўз қўли билан тайёрлаши ижоднинг алоҳида бир жиҳатидир. Ёш рассомнинг Камолддин Бехзод номидаги Шарқ миниатюра санъати музейида бўлиб ўтган “Парвоз” деб номланган шахсий кўргазмасида намойиш этилган асарларда қадим миниатюра ва замонавий миниатюранинг уйғунлашувини кўриш мумкин. Намойиш этилган қирқдан ортик миниатюра ва хаттотлик асарлари ҳаётий воқеалар, шоир-ёзувчиларнинг, хусусан, Алишер Навоий, Фирдавсий дostonлари, Заҳириддин Муҳаммад Бобур рубойлари, Жалолиддин Румий ривоятларига атаб чизилган. Улар орасида Алишер Навоийнинг “Лисон ут-тайр” асарига ишланган миниатюралари ажралиб туради.

агюралар ҳам ташриф буюрганларда катта таассурот қолдирди. Айникса, “Болалик хотираларим” миниатюралар тўпламини кузатган одам ўз болалигига қайтгандек бўлади. Алишер Навоийнинг “Лайли ва Мажнун” достонига ишланган миниатюра композициясининг марказида Мажнун образи кўзга ташланиб туради. Тасвирда Мажнуннинг ҳолати, атрофдагиларга нисбатан эътиборсизлиги, ўз дунёсига, яъни муҳаббат оламига ғарқ бўлгани гўзал акс эттирилган.

Ҳар бир ижодкор, айникса, рассом айтиб бўлмайдиган гапларини асарлари орқали изҳор этади ва мухлиси уни англашни хоҳлайди. Ёш ижодкор Саида Жалилованинг миниатюраларини ҳам мухлисларига сўзсиз мурожаати, десак хато бўлмайди.

Мафтуна ЎРОҚБОЕВА,
Миллий рассомлик ва
дизайн институти талабаси

Сарвиноз МАМАНОВА

Ko‘rgazma zallarida

TO‘SHLAR TILGA KIRGANDA...

Ўзбекистон Бадий академиясининг Марказий кўргазмалар залида таникли ҳайкалтарош Людвиг Нестеровичнинг ижодий кўргазмаси очилди. Ҳайкалтарош таваллудининг етмиш йиллигига бағишланган юбилей вернисажига уч юзга яқин кичик ҳажмдаги асарлар, шунингдек, мрамар, ёғоч, яшма, ёкут, шамот, сопол, пластик каби табиий ва сунъий материаллардан ишланган ижод намуналари намоиш этилмоқда.

Л.Нестерович ижодида тошлар алоҳида ўрин тутди. Залворли чарх нозик жуссали аёл кўлларида мўъжизакор шакллар ҳосил қилади. Рассом турли ўлчамдаги ҳайкалтарошлик ишларини марок билан йўнади, ҳар бир ишини меҳр-муҳаббат билан бажаради. Истеъдодли ҳайкалтарош кўлида тошлар юксак санъат намунасига айланади. “Баҳор”, “Синчков қуш”, “Момакаймоқ”, “Жасорат”, “Хаёлпараст”, “Қўшиқ шайдоси” сингари асарлари нафақат музей экспозицияларини, балки шаҳар атроф-муҳитини безашда ҳам асқотади.

Ҳайкалтарошнинг асарлари хорижий мамлакатларда ҳам шухрат қозонган. “Замон рухига мос ишланган асарлари шаклларининг мутаносиблиги, безакларининг нафислиги билан муҳлислар эътиборини тортади, — дейди, рассом Ҳусан Содиков. — Рассом ҳамма вақт янгилик яратишга интилади ва ҳар бир кўргазмасида бунини ҳис этиб турамиз. Ҳайкалтарош сифатида кўргазмага қўйилган ижод намуналарига сарфланган меҳнатнинг кадр-қимматини яхши биламиз. Шубҳасиз, Людвиг ижодий фаоллиги билан ҳайкалтарошлик санъатимиз ривожига муносиб ҳисса қўшиб келаётир.”

Л.Нестеровичнинг кўпгина асарлари мамлакатимиз музейлари ва хорижий давлатлардаги коллекциялардан ҳам ўрин олган.

Сарвара ҚОСИМОВА

Соқолимга оқ тушса нима қипти?! Ичим қорайиб қолармишми ёки дилим торайиб? Унақмасда - е!.. Кўнгилни кенг қилайлик, одамлар! Кенгга — кенг дунё, торга — тор, демишлар машойиҳлар. Шу кенг дунё кенгликларидан фойдаланиб қолай дедим-у... муаззин бомдодга чакираттандаёқ телефонга ёпишдим. Ижтимоий тармоқларда нима гаплар?... Дахшат! Биттаси мақола жойлабди: “Хотиним икки йилдан буюн менга хиёнат қилиб юрган экан...” Ўлибди-ю, бу қандай шармандалик!.. Завқ-шавқ ила ўқишга киришдим.

Эркак кунлардан бир куни ишдан чарчаб келибди-ю, чой ҳам ичмай ухлаб қолибди. Бир пайт кўзини очса, хотини бегона киши билан гаплашиб ўтирганимиш... Мақола шу ерга келганида узилиб, тағига ҳатчўндай ёзув қолдиришган: “Воқеани охиригача билгингиз келса, каналимизга обуна бўлинг”.

Канака канал экан, дея дарҳол пешлавҳасига қарадим. “Текин маслаҳат” канали! Обуна бўлмай бўладими (авваллари газеталарга обуна бўлардик!), бўшашиган эр ухлаб қолсаю, у уйғонгунича нима гап бўлганини билмагунимча адоий тамом бўламан-ку?!

Обунага “қўшилдим” деган тугмачасини босдим. Дарҳол канал алмашиниб, телефоним экранига “Текин маслаҳат”га хуш келибсиз!” ёзуви отилиб чиқди. Ранг-баранг чироқлар ёнди, мушаклар отилди. Киройи мусика жўр бўлганини айтмайсизми! Бу ёқимли даҳмазалар тутагач, янги ёзув пайдо бўлди: “Текин маслаҳат керак бўлса, аввал шу реклама билан танишинг”.

Тезроқ танишсам, таниша қолай, ахир, дедим-у...

Ё божармони худо!.. Етмиш ёшли чолниям ўн саккиз яшар йигитдай даранг-латадиган дори кашф қилинганмиш! Яна “Кампирингизнинг қувончига қувонч қўшинг, уни янаям ўзингизга ром этинг!” деб ёзиб қўйилганидан ўзини қўярга жой топа олмай қолдим. Худо хайрини берсин, қайсидир ўриси, чулчитми дўхтир Ўзбекистонга келганида қизикишда далада ўсган толини, теракними томирини сугириб олиб, озгина татиб кўрса... Кечаси билан меҳмонхонада ўзим ухламабди, хотининиям ухлатмабди. Хотини нукул “Ранше где ты был!” деб сўроқлайвериб эрини қон қилармиш-да... Чулчут дўхтир алҳол таблетка тайёрлабди.

Барака топгурлар, мамлакат бўйлаб бепул етказиб бериш йўлини топишибди. Асл нархи жуда қиммат экан-у, юртдошларимизга қувонч ула-

шиш учун аския... э, кечирасиз, аксия эълон қилишибди. “250 000 сўм” ёзуви устига қизил чизик, яъни “крест” тортилиб, “атиғи 18 000 сўму йигирма беш тийин”, деб ёзилган безак ял-ял ёниб турибди, денг! “Агар сиз аксия нархида ютиб олишни истасангиз, қоплардан бирини танланг” дейилган экан. Олтига кип-қизил, бежирим қопчаларнинг суратлари жойлаштирилган бўлиб, биттасининг устига босдим. Жаранг-журинг, дея тиллолар сочилиб кетди-ю, “Табриклаймиз, сиз аксия қўлиби бўлдингиз ва атиғи 18 000 сўм 25 тийинга “Толтаранг” сотиб олиш ҳуқуқини кўлга киритдингиз!” деган ёзув чиқди. Ютукни олишим учун исминми ва телефон рақамимни киритишим лозим экан. Шу заҳотиёқ телефоним жингради.

— Алло, ассалому алайкум! Сувоңкул ака сизми?

Муҳаммадқодир ОТАХОНОВ

— Ҳа, мен — ўзим.

— Бизнинг компаниямизга “Толтаранг” олиш учун буюртма бердингизми? — сўради телефондаги қиз. Уялиб кетдим.

— Ҳм-м, ҳалиги... Буюртма бермадим, ютиб олдим. Ҳозиргина...

— Бизга фарқи йўқ. Ҳозирми, кечами. Ютиб оласизми, ё сотиб... Бизнинг вази-фамиз етказиб бериш, — дея бидирлаб кетди қиз. — Препаратни ўзингиз учун сотиб оляпсизми, ё?..

— Тушунмай қолдим, нима аппарат? — Қулоғимга яхшироқ қапиштирдим телефони.

— Апарат демадим, препарат. Қувватни оширадиган препарат, яъни дори воситаси. Уятдан ҳаммаёғим ловиллаб кетди. Хатто кампирим биланам бунақа гаплашолмайман, ахир.

— Агар ўзингиз учун сотиб олаётган бўлсангиз, — бидирлашда давом этди қиз, — фойдаланиш тартибини тушу-тириб қўйишдан аввал баъзи нарсаларни сўраб олишим керак. Нима безовта қилияпти сизни?

Адоий тамом бўлдим! Қаёққа қочишмини билмайман.

Айтдим. Жуда синчков қиз экан. Кў-

чамиз, муюлиш ва уйимни топиш учун қандай мўлжал борлиғино, телефон рақамимгача обдан сўраб ёзиб олди.

— Дастлаб, етказиб борилган почтанинг пакетини яхшилаб текшириб оласиз, — тушунтирди қиз. — Муҳрланган ва скочланган пакет бус-бутунлигига эътибор беринг, хўпми? Ичини очиб, ҳақиқатан ҳам иккита дори қутиси борлиғига ишонч ҳосил қилинг. Сўнгра курьерга беш юз етмиш минг сўму ўн тийин тўлайсиз. Шу билан тамом!..

— Нима?!! Ахир, аксияда ютиб олганим учун атиғи 18000 сўм йигирма беш тийин тўлайсиз, дейишган эди-ку?!

— доллагудай бўлдим.

— Тўғри, бир қути “Толтаранг” препаратининг нархи аслида 570 000 сўм, — деди қиз бамайлихотир. — Аммо сизга икки қутисини, яъни 1 миллион бир юз қирқ минг сўмлик маҳсулот атиғи 570 000 сўмга етказиб бериляпти. Ҳар дона таблетка ҳақиқатан ҳам сизга 18000 сўм йигирма беш тийинга етказилиши керак. Аммо аксия туфайли йигирма беш тийин эмас, балки ўн тийин тўлаяпсиз. Дарвоқе, танга топиш амри маҳол бўлгани учун, тангасини, яъни ўн тийинни тўламасангиз ҳам бўлаверади. Ёшингиз улуғлигини ҳисобга олиб, чегирма қилдик...

— Мен пенсионерман. Шунча пулни тўлаб ололмайман, — дедим қунишиб.

— Олмай иложингиз йўқ, жарима тўлашингизга тўғри келади, — дейди бамайлихотир. — Ўзингиз манзил ва телефон рақамларингизгача белгила-тиб, буюртма бергасиз. Компаниямизни овора қилганингиз, ёлғондан буюртма берганингиз ва курьерлик идораси сарсон-саргардон этилгани бадалиниям қўшиб тўлайсиз.

Ана сизга бепул хизмат канали!.. Мана сизга “Толтаранг”! Аҳволим тараңгу бошим гаранг. Қариганда ижтимоий тармоққа илашиб... Ижтимоий тармоқ эмас, ижтимоий қармоқ экан-ку?!

— Бўпти, — дедим тешилган пуфакдай бўшашиб, — жўнатсангиз жўната қолинг унда...

Телефонимда эса “Хотини хиёнат қилган эркак воқеасининг охирини уч пост пастдаги видеодан кўришингиз мумкин”, деган ёзув пайдо бўлди. Дарров учта постни ўтказиб, видеони топдим. Азбаройи қувонч билан устига босдим. “Видеони кўриш учун аввал гуруҳимизга аъзо бўлинг” деган таклиф чиқди. Фигоним фалакка кўтарилаёзди. Аммо ўзини босдим. Ахир, боғиятис канал эди, буниси гуруҳ экан-ку. Гуруҳининг номига қарадим: “Текин дори керак-ми?”

Gul ko‘p, chaman ko‘p...

ЭТЕЛЬ ВОЙНИЧ

Этель Войнич 1864 йил 11 майда Ирландиядаги Баллентемл қишлоғида туғилган. У математиклар Жорж Буль ва Мэри Эверест оиласида тарбия топган. Оилада бешинчи фарзанд эди. Болалиғида отаси Қиролик коллежининг профессори, математика мантики асосчиларидан бири Жорж Буль вафот этади. Оила таълими биргина онаси Мэри Эверест зиммасига тушади (Дунёдаги энг баланд чўкки Эверест (Жомолунгма) унинг амакиси Жорж Эверест шарафига номланган).

СИЁСИЙ МУҲОЖИРЛАР ОРАСИДА

Этель Войнич вояга етганда унга арзимас мерос қолади. Ўшанда Берлин консерваториясига қатнаб, фортепиано чалишни ўргана бошлайди. Бундан ташқари, университетда турли мавзудаги маърузаларни тинглайди. Кейинчалик Войнич Лондонга боради ва сиёсий муҳожирлар билан танишади. Жумладан, рус ёзувчиси Сергей Степняк-Кравчинскийдан Россия ҳақида хикоялар тинглайди ва бу мамлакатта боришни орзу қилади.

АДАБИЁТ ОЛАМИДА

Этель нияҳат, 1887 йилда Россияга келади. Бу ерда Венеитиновлар оиласида икки йил яшайди. У гувернант бўлиб, мусика ва инглиз тили муаллими сифатида бола-ларга уйда таълим беради. Шунингдек, давлат тузумига қарши тузилган “Рус озодлиги дўстлари жамияти”нинг фаол аъзоларидан бирига айланади.

Сергей Степняк-Кравчинский таъсирида ҳамда ита-льян ватанпарварларидан илҳомланиб, ижодий ишларга қўмилади. Шу вақтда энг машҳур асари — “Сўна” романи-ни ёзишни бошлайди.

АРТУР БЕРТОН

Этель Войнич романининг бош қаҳрамони — Артур Бертонни ватанпарвар сифатида тасвирлайди. Поляк ада-биётшунослари бир овоздан Сўна “Пролетариат” поляк социал-инкилобий партиясининг аъзоси эканини таъкид-лашади. Ўз навбатида, рус танқидчилари ва ўқувчилари Сўнанинг миллати рус, дея хитоб қилишади. Бундан ташқа-ри, мутахассислар Сўна киёфасида италян ватанпарварла-ри Мадзини ва Гарибальди жасоратларини кўришади.

“СЎНА”

Китоб 1897 йили, дастлаб Америка ва Британияда чоп этилади, кейинчалик кўплаб тилларга таржима қилина-ди. Орадан бир йил ўтиб рус тилида чоп этилади. Бу асар “Этель Войничга оламшумул шон-шухрат келтиради. Ро-ман асосида учта бадий фильм суратга олинади, ўнлаб спектакль ва опералар сахналаштирилади. 1920 йилгача роман 18 марта нашр этилади.

1901 йили Этель навбатдаги романи “Жек Реймонд”-ни, орадан уч йил ўтгач, “Оливия Лэтэм” асарларини нашрдан чиқаради. Кейинги асарлари қаҳрамонларида ёзувчининг ўзига хос характери яққол кўринади.

Войнич “Вавилон”дан ташқари, яна бир қанча му-сикий асарлар ҳам яратган.

ТАРЖИМОН

Роман нашрдан сўнг тез орада Войнич “Россия ха-зили” номили инглиз тилига таржима асарлар китобини чоп этади. Унда таникли рус ёзувчилари Гогол, Сальти-ков-Шчедрин, Достоевский, Лермонтов ва бошқаларнинг асарлари жамланган эди. 1911 йилга келиб Тарас Шевчен-ко шеърятини синчиклаб ўрганиб, унинг дostonларини инглиз тилига ўтиради.

Ўтган асрнинг 50-йилларигача Этель ўзининг Россия-да машҳурлигини, унинг асарлари таржима қилингани, “Сўна” романи асосида кинофильм яратилганидан хабар-дор бўлмаган. 1955 йилда шўролар ҳукумати Этель Вой-ничга аввал нашр қилинган асарлари учун 15 минг АҚШ доллари миқдорида қалам ҳақи тўлайди.

ОИЛА

Этель 38 ёшга кирганда литва-поляк инкилобчиси Михаил-Вильфред Войнич билан турмуш қуради. У Си-бирдаги сургундан Буюк Британияга қочиб борган эди. Кейинчалик у адабиётшунос ва библиофил сифатида фа-олият юритади.

Этель Войнич 1960 йил 27 июлда 96 ёшида вафот этган.

OBUNA — 2024

ОБУНА БЎЛМОҚЧИМИСИЗ?

Мумтоз ва замонавий адабиётимизнинг муқаддам чоп этилмаган намуналари, шоир-ёзувчилар ҳаёти ва ижо-дига оид муҳим воқеалар;

- жаҳон адабиёти намояндалари ижодидан янги таржималардан ташқари уларнинг ҳаётига оид ҳеч қимга маълум бўлмаган сирли жиҳатлар;
- адабиётшунос олимлару тадқиқотчи мутахассисларнинг бир адабий мавзу (уни сиз белгилаб беришингиз ҳам мумкин!) доирасидаги қизғин баҳсу мунозаралари, илмий-таҳлилий мақолалари;
- устозлар ҳақида, шоғирдлар эришган ютуқлар ҳақида очерклар;
- болажонларга таълим-тарбия бериб, мутлоаага ундовчи шеърлар, уларни катта ҳаётга тайёрлашга хизмат қиладиган хикоялар;
- ҳеч қим эшитмаган адабиёт ва санъат янгиликлари-ю маданий тадбирларнинг мазмун-моҳияти;
- Ижод мақтаблари ўқувчилари — ёш истеъдоднинг сара машқлари, уларнинг мактабда эришган муваффақи-ятлари ҳақида мақолалар...

Яна нималар дейсизми?

Қолганини ҳар ҳафта жума куни “Ўзбекистон адабиёти ва санъати” ҳафталик газетаси хонадонигизга маърифат-у маънавият, файзу шуқуқ олиб кирганида билиб оласиз.

Обуна варақалари “Ўзбекистон почтаси” акциядорлик жамиятининг Тошкент филиали, вилоят ва туман бўлим-лари, “Тошкент почтамати” филиали, шунингдек, жамоатчи матбуот тарқатувчилар томонидан расмийлаштирилади.

Тошкент шаҳридаги ташкилотлар камида 50 та, вилоятлардаги ташкилотлар камида 100 та газетача бевосита таҳририятнинг узидан арзон нархларда обуна бўлиши мумкин. Газета ўз вақтида етказиб берилади.

Мурожаат учун телефонлар: (90) 918-29-57; (90) 176-83-26; (91) 511-15-49
Нашр кўрсаткичи: Якка шахслар учун – 222. Ташкилотлар учун – 223.

Bolalar bekati

ЁШ КИМЁГАРЛАР

Туркум

КИМЁНИ ЎРГАНИГ

Фан-техника тараққий этган бугунги пайтда Кимё фанин ўрганмоқ Лозимдир қайта-қайта.

Кимё — бу фаровонлик, Кимёга ҳеч баҳо йўқ, Кимё кириб бормаган Биронтаям соҳа йўқ.

Дўхтирлар зўр кимёгар, Улар билган нарсас кам. Кимёни билмагандан Чиқмас математик ҳам.

МОДДА

Бу оламда неки бор, Моддалардан иборат. Улкан, митти, мураккаб Соддалардан иборат.

Таркиби бор уларнинг, Сифат, миқдор — ҳулласи. Ҳар бирининг ишланган Кимёвий формуласи.

АТОМ

Сувни бўлса бўлади, Бўлсак бўлади нонни, Қумни бўлса бўлади, Бўлсак бўлади жонни.

Ҳеч бўлинмас нарсас бор, Ўтмас болта, арралар. Бу атомдир, моддада Жуда кичик зарралар.

СУВНИ ЁЙМИЗ

Сув — бу ҳаёт манбаи, Ҳаши икки О дейилар.

Уни ҳамма ичади. Аммо баъзан ейилар.

Қандоқ қилиб дейсизми? Бўлармикан сувни еб. Бўлмаганда бу гапни Айтишни кўрмасдик эп.

Сувни ёйди болалар Ёққанида қор оплоқ. Сувни ёйди завқланиб Тутганида музқаймоқ.

МЕНДЕЛЕЕВ ЖАДВАЛИ

Менделев — зўр олим, Кимё фанин гуллатди. Инсонларни фаровон Ҳаёт сари йўллатди.

Кашф этди даврий қонун, Жадвал тузди бетакрор. Юртимизда ундаги Элементнинг бари бор.

БЕРУНИЙ БОБОМ

Дўстим Менделевни Жуда зўр олим деди. Беруний бобомиз ҳам Кучли кимёгар эди.

Бебаҳо қилиб ишин Мерос қилми кетган у. Минераллар таркибин Илк бор тадқиқ этган у.

КИМЁВИЙ РЕАКЦИЯ

Аразлади Нодиржон, Кимдан ҳафа бу танти? Суриштирсак йўқолиб Қолибди унинг қанти.

Неъмат ДУШАЕВ

O‘zbekiston adabiyoti va san’ati

Манзилимиз: Тошкент-100066, Бунёкдор кўчаси, Адиблар хиёбони, Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси биноси.

E-mail: uzas.gzt@mail.ru

Муассис: ЎЗБЕКИСТОН ЁЗУВЧИЛАР УЮШМАСИ

Бош муҳаррир ҲУМОЮН АКБАРОВ

Тахриратга келган кўлғемалар таҳсил этилмаиди ва муаллифларга қайтарилмаиди. Муаллифлар фикри тахриратни нуқтан назаридан фарқлашни мумкин.

Навбатчи муҳаррир Шўхрат АЗИЗОВ Саҳифаловчи Нигора ТОШЕВА

Газета 2014 йил 26 ноябрда Ўзбекистон Республикаси Президенти Администрацияси ҳузуридаги Ахборот ва оммавий коммуникациялар агентлигида томонидан 0283 рақам билан рўйхатга олинган. Адади - 1057. Буюртма Г - 1138. Ҳажми - 3 босма табоқ, А- 2. Нашр кўрсаткичи - 222. Ташкилотлар учун - 223. 1 2 3 4 5 6

“Шарқ” нашриёт-матбаа акциядорлик компанияси босмахонаси.

Босмахона манзили: Буюк Турон кўчаси, 41-уй.

Босишга топшириш вақти - 21.00. Босишга топширилди - 21.35.

ЖУМА КУНЛАРИ ЧИҚАДИ

Сотувда нархи эркин.

ISSN 2303-614X

